

TURINYS

IŽANGA	2
1. PRIVATŪS JURIDINIAI ASMENYS	5
1.1. Privačių juridinių asmenų samprata.....	5
1.2. Privataus juridinio asmens struktūra, jo valdymas	8
2. ATSTOVAVIMO PRIVATIEMS JURIDINIAMS ASMENIMS SAMPRATA.....	14
IR JO RŪŠYS	14
2.1. Atstovavimo privatiems juridiniams asmenims instituto samprata ir požymiai	14
2.2. Atstovavimo privatiems juridiniams asmenimis teisinio santykio struktūra	21
2.2.1. Vidinis atstovavimo teisinis santykis.....	21
2.2.2. Išorinis atstovavimo teisinis santykis.....	23
2.3. Sutartinis atstovavimas privatiems juridiniams asmenims	25
2.3.1. Privačių juridinių asmenų atstovavimas pagal įgaliojimą	26
2.3.2. Atstovavimas privatiems juridiniams asmenims pagal prokurą	32
2.3.3. Komercinis atstovavimas privatiems juridiniams asmenims	36
2.4. Privačių juridinių asmenų atstovavimas <i>ex officio</i>	39
2.4.1. Valdymo organų galimybė veikti juridinio asmens vardu	39
2.4.2. Valdymo organų, kaip privataus juridinio asmens atstovų, teisės, pareigos ir atsakomybė.....	45
3. <i>ULTRA VIRES</i> DOKTRINOS YPATUMAI PRIVAČIŲ JURIDINIŲ ASMENŲ ATSTOVAVIMO INSTITUTE.....	47
IŠVADOS	52
NAUDOTA LITERATŪRA.....	54
SANTRAUKA	58
SUMMARY	59

IŽANGA

Šiandieniniai verslo santykiai sunkiai įsivaizduojami be atstovavimo, o juridinis asmuo iš viso negali veikti kitaip, kaip per savo atstovus. Atstovavimui būdingi trys bruožai: subjektui priklausančias teises ir pareigas įgyvendina kitas asmuo; atstovas veikia ne savo, o subjekto, kuriam atstovauja, vardu; atstovui yra suteikiamos tam tikros įgaliojime nurodytos teisės. Akivaizdu, kad nuo atstovo turimų žinių, asmeninių savybių dažnai priklauso ir paties teisinio santykio sėkmė bei laukiamas rezultatas. Labai išaugęs ir profesionalių teisinių paslaugų poreikis sąlygoja atstovų profesionalų – advokatų, advokatų padėjėjų – vaidmens padidėjimą. Kadangi teisės įgyvendinimas yra susijęs su teisės aktų nuostatų išmanymu, specialių žinių turėjimu, atstovo, kaip profesionalo, vaidmuo visuomenėje yra labai didelis.

Temos aktualumas ir mokslinis naujumas. Šiame darbe analizuojami atstovavimo instituto privatiems juridiniams asmenims ypatumai. Temos aktualumą lemia tai, kad atstovavimo privatiems juridiniams asmenims klausimas iki šiol Lietuvos teisės doktrinoje nėra pakankamai išnagrinėtas, tačiau šios temos svarbumas bei aktualumas yra akivaizdus.

Paminėtina, kad tiek praktikoje, tiek ir teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės apie privačių juridinių asmenų atstovavimą, kai veikia privataus juridinio asmens organas juridinio asmens vardu. Tai aktuali problema, kuri kelia teisinių santykių kvalifikavimo neaiškumus, dėl ko egzistuoja galimybė tiems patiems santykiams taikyti skirtingas teisės normas. Tai gali sąlygoti ir teismų praktikos nevienodumą.

Kadangi įstatymų leidėjas numatė galimybę valdymo organams veikti privataus juridinio asmens vardu, todėl keltinas aktualus klausimas dėl tokio pobūdžio atstovavimui taikytinų normų. Didžiausia problema iškyla tuomet, kai juridiniam asmeniui nėra palankus įstatyminio atstovo veikimas ir norima išvengti atsakomybės prieš trečiąjį asmenį.

Kitas teisės praktikoje keliamas diskutuotinas klausimas yra susijęs su juridinių asmenų organų teisinio statuso problematikos, siekiant išsiaiškinti kokie santykiai sieja juridinį asmenį ir jo organus – civiliniai ar darbo. Ši problema Lietuvoje aktualesnė pačioms įmonėms, kadangi svarbu nustatyti pagal kokias teisės normas ir teisės šakas yra atsakingi juridinio asmens organai.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas - kompleksiskai ištirti atstovavimo privatiems juridiniams asmenims galimybes bei kvalifikavimo ypatumus, privataus juridinio asmens organų statusą atstovavimo teisiniuose santykiuose. Darbe siekiama

nustatyti privačių juridinių asmenų atstovavimo ir jo kvalifikavimo ypatumus bei jo sąlygojamas problemas.

Šiam tikslui pasiekti keliami tokie pagrindiniai uždaviniai:

- išanalizuoti privačių juridinių asmenų specifiką ir jų organų kompetenciją bei galimybes atstovauti juridinį asmenį, išsiaiškinti valdymo organų teisinį statusą;

- atskleisti privataus juridinio asmens atstovavimo santykį, jo rūšis (sutartinį, įstatyminį), apžvelgti valdymo organo galimybes atstovauti juridiniam asmeniui, šio santykio teisinio reguliavimo spragas, vyraujančią šiuo klausimu teismų praktiką;

- išanalizuoti *ultra vires* doktrinos taikymą privačių juridinių asmenų atstovavimo instituto kontekste.

Tyrimo objektas. Tyrimo objektas yra atstovavimo institutas civilinėje teisėje, kiek tai susiję su privačiais juridiniais asmenimis, jo samprata, atstovavimo teisinių santykių ypatumais.

Darbo apimtis nulėmė poreikį atsiriboti nuo atstovavimo privatiems juridiniams asmenims civiliniame procese, o koncentruotis į atstovavimo instituto ypatumus, kaip jie yra suprantami pagal Lietuvos Respublikos materialinę teisę (civilinę teisę). Tyrimo tikslai sąlygoja, kad didesnis dėmesys bus skiriamas aptariant privataus juridinio asmens atstovavimo santykį, sutartinį ir įstatyminį, kai teisiškai reikšmingus veiksmus atlieka juridinio asmens organas. Kadangi galimi atstovavimo bendrovei būdai yra atstovavimas pagal įstatymą, atstovavimą įgaliojimo ar prokūros pagrindu bei komercinis atstovavimas, todėl darbe jiems bus skiriamas didžiausias dėmesys.

Pirmoji dalis skiriama apžvelgti juridinių asmenų sampratai, vystimosi teorijoms bei valdymo organų narių teisinio statuso problematikai. Joje siekiama nustatyti, kokie organai yra laikomi valdymo organais.

Darbo *antroji* dalis yra skiriama privataus juridinio asmens atstovavimo teisiniam santykiui apibūdinti. Bet kurio teisinio reiškinių analizę tikslinga pradėti nuo jo vystimosi istorinės apžvalgos. Kadangi atstovavimo institutas vakarų teisės tradicijos valstybėse atsirado kaip romėnų teisės recepcijos padarinys, todėl *antrojoje* darbo dalyje pagrįstai apžvelgiamos atstovavimo instituto atsiradimo prielaidos ir vystimasis romėnų teisėje. Padarius trumpą apžvalgą yra analizuojamas privačių juridinių asmenų sutartinis ir įstatyminis atstovavimas.

Trečioji darbo dalis yra skiriama *ultra vires* doktrinos taikymo ypatumams apžvelgti privačių juridinių asmenų atstovavimo institute.

Tyrimo metodai. Darbe taikyti šie metodai: istorinis, lingvistinis, lyginamasis, loginis ir sisteminis analizės.

Naudojantis *istoriniu metodu* atskleistos atstovavimo instituto užuomazgos romėnų teisėje, jų istoriškumas, neatsiejamumas nuo to laikmečio socialinių santykių raidos. Šis metodas naudotas analizuojant bei aptariant juridinių asmenų vystimosi teorijas.

Lingvistinis metodas buvo taikomas aiškinant kai kurių sąvokų vartojimo tikrąją reikšmę

Lyginamuoju metodu nagrinėjamos, lyginamos kitų užsienio valstybių (Vokietijos, Rusijos) teisės aktų nuostatos bei jų doktrinos atstovavimo privatiems juridiniams asmenims srityje, sugretinamos jų naudojamos teisinės technikos, turint tikslą atskleisti universalius atstovavimo santykių požymius ir bendrus trūkumus.

Loginis ir apibendrinimo metodai pasitelkti apibendrinti analizuotai teorinei ir praktinei tyrimo medžiagai bei išvadoms formuluoti.

Pagrindinis tyrimo metu taikytas metodas - *sisteminis analizės*. Jo pagalba atskleidžiama šiuolaikinė juridinio asmens samprata, galimybės atstovauti privataus juridinio asmens vardu jo valdymo organui problematikos teisinis reglamentavimas. Šiuo metodu analizuojama mokslinė literatūra bei teisės aktai, susiję su atstovavimo santykio ypatumais ir jų teisiniu reguliavimu. Sisteminės analizės metodo pagalba aiškinami teisės normų sisteminiai ryšiai su kitomis normomis, esančiomis tame pačiame šaltinyje, tiek ir kitame.

Pagrindiniai šaltiniai. Analizuojant šią temą remtasi įvairia medžiaga: Lietuvos mokslininkų monografijomis, straipsniais, taip pat kitų šalių autorių, rašiusių šia tema, darbais. Lietuvoje, nors ir stokojama literatūros apie privačių juridinių asmenų atstovavimo santykių tematiką, tačiau negalima teigti, kad iki šiol niekas šiai temai nėra skyęs dėmesio.

Vienas iš pagrindinių šio darbo norminių šaltinių yra Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹ (toliau darbe - CK) antrosios knygos III-ioji dalis, kuriame yra reglamentuojamas atstovavimo institutas.

Mokslinės literatūros kiekis, pateikiantis tam tikras koncepcijas juridinių asmenų atstovavimo klausimais, nėra pakankamai didelis, todėl pakankamai svarbus, reikšmingas ir naudotinas šaltinis rašant šį darbą yra Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojama praktika privačių juridinių asmenų atstovavimo kontekste, bei CK komentaras².

¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso įsigaliojimo, patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262.

² MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002.

1. PRIVATŪS JURIDINIAI ASMENYS

1.1. Privačių juridinių asmenų samprata

Juridinis asmuo – tai išvestinis civilinės teisės subjektas. Romos šaltiniuose buvo teigiama, kad teisės egzistuoja tik dėl žmogaus, kuris yra tikrasis jos subjektas (*hominum causa ius constitutum est*), o visi kiti teisės subjektai yra sukurti žmogaus remiantis viešosios ir privatinės teisės normomis. Yra teigiama, kad juridinis asmuo yra *sui generis* teisės subjektas, sukurtas socialinių santykių dalyvių patogumui, tačiau jis nėra realus asmuo³.

Lietuvos Respublikos teisėje juridinis asmuo apibūdinamas kaip įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri civiliniuose santykiuose egzistuoja kaip savarankiškas subjektas. CK 2.33 straipsnyje juridinis asmuo apibūdinamas kaip pavadinimą turinti įmonė, įstaiga, organizacija, kuri savo vardu gali įgyti ir turėti teises bei pareigas būti ieškovu ar atsakovu teisme. Dažnai juridinis asmuo apibūdinamas per juridinio asmens požymius.

Pagal Lietuvos CK komentaro autorių, juridinio asmens požymiai gali būti pirminiai ir išvestiniai. Pirminiais juridinio asmens požymiais nurodomas organizacinis vieningumas, civilinis veiksnumas ir teisnumas bei civilinis procesinis veiksnumas ir teisnumas. Šie požymiai detalizuojami išvestiniais juridinio asmens požymiais (juridinio asmens pavadinimas, turto atskirumas).

Svarbiausias skirtumas tarp juridinio ir fizinio asmens yra tas, kad fizinio asmens veiksnumas yra grindžiamas jo valios savybėmis, o to negalima pasakyti apie juridinį asmenį. Pastarojo veikla grindžiama tik juridinio asmens dalyvių valia ir jų veiksmis. Toks juridinio asmens subjektiškumas lemia tai, kad juridinio asmens valdymo organai veikia ne savo, o juridinio asmens vardu, todėl juridinis asmuo civilinėje apyvartoje veikia savarankiškai.

Atsiradus įvairių formų juridiniams asmenims, atsirado galimybė juos skirstyti į rūšis. Vienas iš pagrindinių juridinių asmenų skirstymo pagrindas aktualus šiai temai – viešieji ir privatūs juridiniai asmenys. Atsižvelgiant į įvairių verslo organizavimo formų teisinio reguliavimo specifiką, privačiu juridiniu asmeniu dažniausiai apibūdinama kaip gaminanti produkciją arba teikianti paslaugas techniniu, organizaciniu ir ūkiniu požiūriu

³ EASTERBROOK, F. H.; FISCHER, D. R. *The Economic of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press. 199, p. 14.

vientisa sistema⁴. Taigi privačiu juridiniu asmeniu yra laikoma gamybinių veiksmų visuma, kuri leidžia įgyvendinti siekiamus tikslus.

Privatus juridinis asmuo – tai toks junginys, kurių svarbiausias tikslas – tenkinti privačius steigėjų interesus. Lietuvos Aukščiausias Teismas yra konstatavęs, kad teisine prasme įmonė yra savarankiškas teisės subjektas, kuris yra įstatymų nustatyta tvarka įsteigtas tam tikrai ūkinei – komercinei veiklai⁵. Taigi privatus juridinis asmuo gali būti suvokiamas kaip turtinis kompleksas, kuris yra įvairių teisinių santykių objektas (ekonominė prasme); kaip juridinio asmens sinonimas, tai yra kaip savarankiškas teisinių santykių subjektas arba kaip vienas iš juridinių asmenų tipo (teisine prasme); kaip konkreti verslo, komercinės ūkinės veiklos teisės – organizacinė forma (teisine – ekonominė prasme)⁶.

Privatiems juridiniams asmenims yra būdingas bendrasis teisnumas. Jiems suteikta galimybė įgyti bei turėti bet kokias civilines teises ir pareigas, išskyrus tokias, kurias gali įgyti tik fizinis asmuo (pavyzdžiui, santuokos sudarymas). Atsižvelgiant į tai, privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose tikslai gali būti apibūdinami plačiai, kadangi įstatymas suteikia verstis bet kokia veikla, kuri nėra teisės normomis draudžiama.

Remiantis CK normų sisteminiu aiškinimu galima daryti išvadą, kad privačių juridinių asmenų teisnumas paprastai nėra ribojamas ir jie gali turėti ir įgyti bet kokias civilines teises ir pareigas. Tik išimtiniais atvejais yra galimas teisnumo apribojimas, bet tik įstatymų nustatyta tvarka ir pagrindais. Tai gali būti tais atvejais, kai įstatymų leidėjas vienai ar kitai veiklai nustato licencijavimo reikalavimą. Įstatymas taip pat gali numatyti, kad esant tam tikrais atvejais gali būti ribojamas privataus juridinio asmens teisnumas, tačiau bet koks ribojimas turi būti būtinas demokratinėje visuomenėje dėl viešosios tvarkos, geros moralės, žmonių sveikatos ir gyvybės, asmenų turto, jų teisėtų interesų apsaugos.

Kalbant apie galimybę atstovauti privatų juridinių asmenį reikia trumpai aptarti juridinių asmenų teorijas, kurios vaidina svarbų vaidmenį atstovavimo institute, kai juridinio asmens vardu veikia jo valdymo organas ar kitas asmuo.

Dėl juridinio asmens valios autonomiškumo išsiskyrė kelios pozicijos, kurios buvo siejamos su juridinių asmenų prigimties koncepcijomis. Privačių juridinių asmenų atstovavimui yra svarbios fikcijos ir realybės (organinė) teorijos, todėl šiame darbe bus apsiribojama tik jų trumpa analize.

⁴ SAKALAS, A. *Pramonės įmonių vadyba*. Kaunas, 2000, p. 15.

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. balandžio 03 d. nutartis, civilinėje byloje *Klaipėdos mokesčių inspekcija v. J. M.*, Nr. 3K-3-540/2002, kat. 21.2.2.6.

⁶ ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Antras leidimas. Vilnius, 1999, p. 258.

Fikcijos teorijos esmė yra ta, kad tikras ir vienintelis teisės subjektas gali būti tik žmogus. Teisės normos gali pripažinti ir asmenų grupes, tačiau tokiu atveju tai laikoma dirbtiniu dariniu. Tokie dariniai yra kaip teisinė fikcija, reikalinga tik kaip teisinė priemonė, atsižvelgiant į visuomenės poreikius. Iš tikrųjų realūs teisinių santykių subjektai yra konkretūs fiziniai asmenys, kurie gali naudoti juridinio asmens kategoriją savo tikslams siekti. Šiuo atveju veikia tik fizinis asmuo, kuris vadinamas juridinio asmens organu, kadangi veikia bendrais „fizinių asmenų grupės“ interesais.

Realybės teorijos šalininkų nuomone – juridinis asmuo yra jungtinis asmuo, kurio jokių būdu negalima tapatinti su jį įsteigusiais ir sudarančiais asmenimis. Juridinio asmens teisių ir pareigų apimtis ne visiškai sutampa su jį sudėję įeinančių fizinių asmenų teisėmis ir pareigomis. Juridinis asmuo turi savo valią, tačiau jos išreiškimui yra naudojama jį sudarančių fizinių asmenų grupė. Realybės teorija juridinį asmenį suvokia kaip bendrą žmonių grupės interesą. Jiems įgyvendinti skiriamas turtas, samdomi žmonės, kurie veikia kaip juridinio asmens kolektyvo nariai. Vykdam tą veiklą susiklosto vidiniai – pavaldumo, kompetencijos santykiai bei išoriniai – tai santykiai su trečiaisiais asmenimis.

Šios teorijos esmė yra ta, kad pats juridinis asmuo negali veikti pats, tačiau jo teisnumą realizuoja veiksnius fiziniai asmenys. Tokiu atveju juridiniam asmeniui atstovauja fiziniai asmenys, kurie jį valdo.

Reziumuodami juridinių asmenų teorijas galima padaryti išvadą, kad realybės teorija juridinį asmeniškumą aiškina kaip neatsiejamą nuo jos dalyvių organizacijos, o fikcijos teorija juridinį asmeniškumą traktuoja kaip fiktyvią apsaugą, suteiktą įstatymo leidėjo⁷. Taigi, kiek tai susiję su atstovavimo santykiu, palankiausia yra realybės teorija, kuri teigia, kad pats juridinis asmuo santykiuose su trečiaisiais asmenimis veikti negali, tačiau tokią funkciją atlieka valdantys jį asmenys, tai yra juridinio asmens valdymo organai.

⁷ FOSTER, F. H. D. *Company Law in Comparative Perspective: England and France*. The American Journal of Comparative Law. 2000, p. 602.

1.2. Privataus juridinio asmens struktūra, jo valdymas

Bendrosios atstovavimo privatiems juridiniams asmenims taisyklės tiesiogiai priklauso nuo to, kokią galimą bendrovės organų sistemą numato atitinkami bendrovių veiklą reglamentuojantys įstatymai.

Pažymėtina, kad Europos Sąjungos valstybių praktiką šiuo klausimu galima diferencijuoti į tris pagrindines grupes pagal tai, kokią bendrovės valdymo ir priežiūros organų struktūrą numato atitinkamų valstybių įstatymai: vienpakopę (angl. *one-tier*); dvipakopę (angl. *two-tier*) ir mišrią.

Vienpakopė arba *unitarinė* (angl. - *one-tier*; *one-board*) bendrovės valdymo sistema pasižymi tuo, kad bendrovė neturi savarankiško kolegialaus priežiūros organo. Bendrovėje yra formuojama tik valdyba (angl. - *board of directors*; *management board*). Ji formuojama iš taip vadinamų vykdančiųjų (angl. - *executive*; *in-side directors*) ir nevykdančiųjų (angl. - *non-executive*; *out-side directors*) valdybos narių. Vykdantieji direktoriai tiesiogiai vykdo bendrovės komercinę veiklą, tuo tarpu nevykdantieji direktoriai yra paliktos kontrolės ir priežiūros funkcijos. Šios sistemos pranašumas yra tas, kad nevykdantieji direktoriai yra kur kas stipriau susiję su bendrovėje priimamais sprendimais, todėl gali geriau atlikti priežiūros funkcijas. Ši bendrovės valdymo sistema yra paplitusi Jungtinėse Amerikos Valstijose, Didžiojoje Britanijoje, Airijoje, Liuksemburge, Ispanijoje, Švedijoje, Italijoje⁸.

Dvipakopė arba *dualistinė* (angl. - *two-tier*; *two-boards*) bendrovės valdymo sistema pasižymi tuo, kad bendrovėje sudaroma tiek valdyba (angl. - *board of directors*)- valdymo organas, tiek stebėtojų taryba (angl. - *supervisory board*)- priežiūros organas, t.y. vykdomoji veikla ir kontrolė yra atskirtos ir patikėtos skirtingiems organams. Ši bendrovės valdymo sistema nedaro skirtumo valdyboje tarp vykdančiųjų ir nevykdančiųjų direktorių, kadangi nevykdančiųjų funkcijas šioje sistemoje atlieka priežiūros organas. Pasak prancūzų autorių⁹, dvipakopės sistemos privalumas- priežiūros organo formalus atskirumas ir nepriklausomumas nuo valdymo organų, o trūkumas- priežiūros organo pernelyg didelis atitolimas nuo valdymo organų. Taigi tose valstybėse, kuriose yra

⁸ *Comparative Study of Corporate Governance codes relevant to the European Union and its member states. On behalf of the European Commission*, [interaktyvus]. 2002, [žiūrėta 2007-03-13], p. 44. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>.

⁹ HECK, D. *Les formes juridiques de l'entreprise en société en droit Anglo-Américain et en France. Comparaison de leur efficacité économique*. 1998. Tekste GREIČIUS, R., Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste. *Teisės problemos*, 2003, nr. 4, p. 31.

paplītusi ši sistema, bendrovė privalo turėti tiek valdymo, tiek priežiūros organą. Valdyba organizuoja bei įgyvendina bendrovės valdymą, o stebėtojų taryba – stebi, prižiūri valdymo organų veiklą ir teikia ataskaitas akcininkams.

Mišri bendrovės valdymo sistema leidžia pasirinkti, kurią vienkopę ar dvikopę bendrovės organų sistemą formuoti bendrovėje. Ši sistema galioja Prancūzijoje, Belgijoje, Graikijoje ir kitose valstybėse. Prie tokių valstybių, kurių teisė įtvirtina mišrią bendrovių valdymo sistemą dalis teisės teoretikų¹⁰ priskiria ir Lietuvą. Pažymėtina, kad remiantis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymu¹¹, ji faktiškai neatitinka nei vienkopės, nei dvikopės sistemos, kadangi kaip savarankiškas valdymo organas yra išskiriamas bendrovės vadovas, taip eliminuojant iš valdybos, kaip valdymo organo, kompetencijos teisę atstovauti bendrovei ir daugeliu atveju paverčia valdybą bendrovės priežiūros ir kontrolės, o ne valdymo organu.¹²

Lietuvoje kiekvienas privatus juridinis asmuo, privalo turėti visuotinį akcininkų susirinkimą ir vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą. Bendrovėje gali būti sudaromas kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba, ir kolegialus valdymo organas – valdyba. Taigi, bendrovė *privalo* turėti vienasmenį valdymo organą – vadovą, o reikalui esant gali būti sudarytas ir kolegialus valdymo organas. Vadinasi Akcinių bendrovių įstatymas numato ir tai, kad gali būti nesudaroma nei bendrovės stebėtojų taryba, nei valdyba, taip bendrovės valdymą, įskaitant ir atstovavimo privatiems juridiniams asmenims santykiuose su trečiaisiais asmenimis funkciją, sutelkiant vien tik bendrovės vadovo rankose.

Taigi, kaip ir buvo minėta, kad privatus juridinis asmuo, kaip tam tikra organizacinė forma galėtų atlikti savo funkcijas, tai yra pasiekti tikslus, iškeltus steigimo metu, turi turėti sprendimus priimančią organą. Tai yra kolektyvinis ar vienasmenis subjektas, turintis galią įpareigoti juridinį asmenį savo sudarytomis sutartimis. Tokią galimybę turi juridinio asmens valdymo organai, veikiantys privataus juridinio asmens vardu.

Nagrinėjant privataus juridinio asmens atstovavimo galimybes yra svarbu atsakyti į klausimus, kas yra juridinio asmens valdymo organai, kokie santykiai susiklosto tarp valdymo organų ir paties juridinio asmens, kokia jų paskirtis ir funkcijos.

¹⁰ GREIČIUS, R., Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste. *Teisės problemos*, 2003, nr. 4, p. 24.; PACEVIČIUS, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas*, 2004, nr. 4, p. 4.

¹¹ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios, 2003 12 30, Nr. 123-5574.

¹² *Europos Sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių teisės normų lyginamoji analizė*. Mokslinis tiriamasis darbas [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2007-03-13], p. 4. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/strategija/studijos.php>>.

Juridinis asmuo, gali dalyvauti ūkinėje - komercinėje veikloje tik per valdymo organus, kurie atstovauja įvairiuose santykiuose. Pats „atstovavimo” termino vartojimas bendrovės veiklos kontekste yra dviprasmiškas, nes faktas, kad „asmens organas veikia juridinio asmens vardu, nesuteikia pagrindo teigti, jog jis yra jo atstovas tradiciniame atstovavimo prasme”.¹³

Teisės doktrinoje egzistuoja dvi juridinio asmens atstovavimo teorijos. Pirmoji iš jų – įgaliojimo teorija, kuri kilo iš Romėnų teisės. Ji grindžiama požiūriu, kad juridinis asmuo veikia tik per atstovą, kurio galių apimtis, remiantis įprastu santykiu tarp įgaliojoto ir įgaliotinio, priklauso nuo įgaliojoto jam suteikto įgaliojimo ir gali būti daugiau ar mažiau ribota.

Pagal antrąją teoriją (vokiečių *Organtheorie*), laikoma, kad jog juridinis asmuo veikia pats per savo organus, kurie išreiškia jo valią ir kurių galios taip veikti gali būti ribojamos tik teisės normomis.¹⁴ Kadangi juridiniam asmeniui atstovaujantis organas veikia juridinio asmens vardu, jo galios atstovauti negali būti apribotos kito juridinio asmens organo sprendimais. Šiuo atveju, organų veikla - tai juridinio asmens kaip savarankiško teisės subjekto valios išraiška, be papildomo funkcijų delegavimo įgaliotiniui. Lietuvos įstatymų leidėjas palaiko pastarąją teoriją.

CK 2.81 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Šis straipsnis suteikia galimybę konstatuoti, kad veikiant juridinio asmens organui nėra būtinas joks papildomas aktas, numatantis galimybę atstovauti teisės subjektui, kadangi juridinio asmens organai vykdo atstovavimo funkciją *ex officio*.

Civilinės teisės teoretikai bei ekonomistai vieningai pripažįsta, kad juridinio asmens organai turi skirtingas funkcijas. Juridinio asmens valdymo organų funkcija – vykdyti kasdienę įmonės veiklos kontrolę, o dalyviai išlaiko nepanaikinamą teisę kontroliuoti esminius įmonės pokyčius¹⁵. Norint, kad juridinio asmens valdymas būtų subalansuotas, juridinių asmenų organų kompetencijos turi išlikti autonomiškos, tačiau, kaip praktika rodo, juridinio asmens organai dažnai siekia perimti vienas kito funkcijas.

¹³ KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47), p. 32-33.

¹⁴ EDWARDS, V. *Europos sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 49.

¹⁵ BLAIR M.; STOUT L. A. A Team Production Theory of Corporate Law. *Virginia Law Review*, 1999, nr. 2, p. 247.

Lietuvos Aukščiausias Teismas¹⁶ yra konstatavęs, kad juridinio asmens valią formuoja ir išreiškia jo organai, o šių organų teises, jų sudarymo tvarką ir kompetenciją nustato įstatymai bei įstatai. Organo veiksmai atlikti neprieštaraujant juridinio asmens įstatams, jo interesams, laikomi juridinio asmens veiksmis. Fizinio asmens atliekami veiksmai pripažįstami juridinio asmens veiksmis, jeigu fizinis asmuo yra išrinktas (paskirtas) įstatymo arba įstatų nustatyta tvarka su numatyta jam kompetencija ir veikia juridinio asmens interesais. Jeigu trūksta bent vienos iš šių sąlygų, tokio asmens veiksmai gali būti vertinami kaip juridinio asmens atstovo veiksmai, kai jis turi juridinio asmens įgaliojimą, arba juridinis asmuo vėliau pritaria, tai yra pripažįsta tokį veikimą teisėtu. Jeigu fizinis asmuo tokių įgaliojimų neturi ar juridinio asmens organas jo veiksmams nepritaria, už tokių veiksmų teises pasekmes atsakingas lieka pats fizinis asmuo.

Minėtoje nutartyje nėra detalizuojama, kokių organų pagalba yra prisiimamos teisės ir pareigos, tačiau sistemiškai aiškinant Akcinių bendrovių įstatymą ir Civilinį kodeksą, galima konstatuoti, kad juridinis asmuo įgyja teises ir prisiima pareigas tik per valdymo organus. Akcinių bendrovių įstatymo 19 straipsnyje numatyta, kad bendrovė privalo turėti vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą, tačiau gali būti sudaromas ir kolegialus valdymo organas – valdyba. Įstatyme nurodoma, kad stebėtojų taryba yra priežiūros organas, nors kai kurie autoriai linkę ją ir toliau laikyti valdymo organu¹⁷.

Dar prieš keletą metų galiojusioje Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo redakcijoje¹⁸ niekam nekėlė abejonių, kad bendrovės valdymo organai yra visuotinis akcininkų susirinkimas, stebėtojų taryba, valdyba ir bendrovės vadovas, tačiau praktika ir įmonių teisės teorija pasuko kitu keliu – buvo pradėti skirti bendrovės organai ir bendrovės valdymo organai.

Naujoji Civilinio kodekso redakcija¹⁹ įtvirtino jau visai kitokią juridinių asmenų valdymo organų sampratą, į kurią, siekdami išvengti dviprasmiškumo, atsižvelgė ir naujosios Akcinių bendrovių įstatymo redakcijos²⁰ autoriai, t.y. akcininkų susirinkimą pavadino bendrovės organu, stebėtojų tarybą – priežiūros organu, o valdybą ir bendrovės vadovą – valdymo organu.

¹⁶ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje A. D. G.-K v. S. S., Nr. 3K-3-593/2000, kat. 43.

¹⁷ KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, 2004, t. 55(47). P. 32.

¹⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914. 22 straipsnis.

¹⁹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 2003. Nr. 123-5574, įsigaliojęs nuo 2004 m. sausio 1 d.

²⁰ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5574, įsigaliojęs nuo 2004 m. sausio 1 d.

Konstatuotina, kad stebėtojų taryba gali žymiai įtakoti įmonės valdymą, tačiau ne tokia apimtimi, kiek įstatymo suteikta teisių valdybai, todėl toliau šiame darbe kalbant apie valdymo organus (kiek tai susiję su privataus juridinio asmens atstovavimu) bus kalbama apie valdybos ir vadovo galimybes veikti privataus juridinio asmens vardu, eliminuojant detalesnę stebėtojų tarybos ir visuotinio akcininkų susirinkimo kaip privataus juridinio asmens organų funkcijų aptarimą.

Įmonių teisės teorijoje sutariama, kad visuotinis akcininkų susirinkimas nelaikomas įmonės valdymo organu. Akcininko teisės apibūdinamos kaip valdymas nuosavybės teise, taip atskiriant nuo bendrovės valdymo organų veiklos – įmonės reikalų tvarkymo²¹. Nors visuotinis akcininkų susirinkimas laikomas aukščiausiu įmonės organu, tačiau kaip nurodo Akcinių bendrovių įstatymas, negali atlikti tokių funkcijų, kurios yra priskirtinos kitiems juridinio asmens organams. Paprastai juridinio asmens dalyvių susirinkimas priima sprendimus dėl valdymo organų sudarymo, steigimo dokumentų keitimo, juridinio asmens pasikeitimo ir kai kuriais kitais klausimais, kurie nėra kasdienės veiklos pobūdžio ir susiję su viso ar esminės juridinio asmens dalies turto pasikeitimu (akcinės bendrovės įstatinio kapitalo mažinimas ar didinimas)²².

Kalbant apie privataus juridinio asmens valdymo organus, pažymėtina tai, kad jiems yra būdinga juos renkančių, formuojančių subjektų pasitikėjimas jais, jų vykdoma veikla, bei siekiamais tikslais. Valdymo organai turi veikti tik juridinio asmens interesais ir jo darbuotojų naudai. Pareigos turi būti atliekamos rūpestingai, apdairiai, siekiant užtikrinti įmonės siekiamus tikslus ir jos interesus vykdomoje įstatymų neuždraustoje veikloje.

CK 2.82 straipsnio 3 dalyje reglamentuojama juridinio asmens valdymo organų kompetencija ir pagrindinės pareigos. Taigi privataus juridinio asmens valdymo organas yra pagrindinis juridinio asmens organas, per kurį juridinis asmuo įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina. Juridinio asmens organas atsakingas už juridinio asmens valdymą (vidinę funkciją) ir atstovavimą, jam turint santykių su trečiaisiais asmenimis (išorinę funkciją)²³. Kai kurie autoriai teigia, kad Lietuvos teisės aktų normose pripažįstama, jog tarp valdymo organų ir pačios įmonės bei jos dalyvių (akcininkų) yra fiduciariniai (pasitikėjimo) santykiai, todėl pagrįstai daroma išvada, kad

²¹ LIEBERMAN, J. K.; SIEDEL, M. L., *Business Law and the Legal Environment*. Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1998, p. 1003.

²² MIKELĖNAS V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 183.

²³ *Ibidem*, p. 183.

juridinį asmenį su jo valdymo organais sieja tarpusavio pasitikėjimu grindžiami santykiai, todėl valdymo organai privalo veikti išimtinai įmonės interesais²⁴.

Pažymėtina, kad daugumoje Europos valstybių nacionaliniuose įstatymuose yra įtvirtinti tik bendrieji atstovavimo privačiam juridiniam asmeniui – bendrovei – principai, o konkrečios atstovavimo taisyklės (pavyzdžiui, kiekybinio atstovavimo), jų įgyvendinimo ir taikymo tvarka paliekama paties juridinio asmens savireguliacijai. Paprastai šios, konkrečios atstovavimo bendrovei taisyklės aptariamoms arba bendrovių steigimo dokumentuose (įstatuose, statutuose, steigimo memorandumuose ir pan.) arba specialiuose tuo klausimu priimtuose ir visuotinio akcininkų susirinkimo ar kitų organų (priklausomai nuo bendrovės organų struktūros) sprendimuose dėl atstovavimo taisyklių nustatymo ir įgaliojimų suteikimo.

Taigi, tiek valstybėse, kuriose veikia vienpakopė bendrovės valdymo ir priežiūros organų struktūra, tiek tose, kuriose nustatyta dvipakopė ar mišri struktūra, privataus juridinio asmens atstovavimo teisės, vadovaujantis bendrosiomis atstovavimo taisyklėmis yra suteikiamos valdybai. Valdyba, kaip organas, turi teisę atstovauti bendrovę ir sudaryti visus sandorius.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v UAB "Sangreta"*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45.

2. ATSTOVAVIMO PRIVATIEMS JURIDINIAMS ASMENIMS SAMPRATA IR JO RŪŠYS

2.1. Atstovavimo privatiems juridiniams asmenims instituto samprata ir požymiai

Subjektai teisiniuose santykiuose ne visuomet gali dalyvauti asmeniškai dėl neveiknumo, ligos, objektyvių galimybių dalyvauti sudarant sandorį. Visa tai sąlygoja atsirasti naujam dalyviui santykiuose – atstovui.

Atstovavimo privatiems juridiniams asmenimis sampratą ir jos požymių analizę tikslinga pradėti nuo sąvokos „atstovavimas“ reikšmės išaiškinimo, išskiriant būdingiausias bruožas ir požymius. Bendrinėje kalboje sąvoka „atstovauti“ reiškia, „veikti kieno vardu, įgaliojimu“, o sąvoka „atstovas“ apibrėžiama kaip „asmuo, atstovaujantis kieno nors interesams, veikiantis kieno vardu“²⁵. Oksfordo teisės žodyne atstovavimas suprantamas kaip buvimo atstovaujamoju būseną, kai atstovas veikia atstovaujamojo vardu (*the state of being represented by an agent on behalf his principal*)²⁶.

Civilinių teisinių santykių dalyviai dažnai sudarinėja įvairius sandorius, atlieka įvairius teisinius veiksmus ne patys asmeniškai, bet per kitus asmenis – atstovus. Būtinumą veikti per kitą asmenį – atstovą lemia įvairios priežastys, tokios kaip liga, komandiruotė, neveiknumas, didelio užimtumo, objektyvus negalėjimas atlikti teisiškai reikšmingų veiksmų. Kai kuriais atvejais asmuo negali atlikti tam tikrų teisinių veiksmų, kadangi įstatymas tą draudžia (tai susiję su visiško veiksnio reikalavimu – amžiaus cenzu reikalavimu). Kitais atvejais nors asmeniui ir leidžiama veikti savarankiškai, tačiau dėl tam tikrų priežasčių yra pasitelkiama trečiojo asmens – atstovo pagalba.

CK 2.132 str. 2 d. yra įtvirtinta, kad atstovavimas galimas sandorio, įstatymo, teismo sprendimo ar administracinio akto pagrindu. Atsižvelgiant į tai, koku pagrindu remiantis atstovui suteikiamos teisės veikti atstovaujamojo vardu, civilinės teisės doktrinoje yra skiriamas savanoriškas ar sutartinis atstovavimas ir atstovavimas pagal įstatymą, kartais vadinamas privalomuoju atstovavimu.

Privalomasis atstovavimas (atstovavimas pagal įstatymą) galimas tokiais atvejais, kai tokį atstovavimą numato įstatymas, priimtas teismo sprendimas ar administracinis aktas. Galima daryti išvadą, kad Lietuvos teisės doktrinoje įtvirtinta sąvoka „įstatymas“

²⁵ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslų ir enciklopedijos leidybos institutas, 2000, p. 59.

²⁶ *A Dictionary of Law*. Edited by Elizabeth Martin A. Oxford: University Press, 2001, p. 426.

aiškinama plečiamai, kaip apimanti ne tik įstatymus, bet ir administracinius aktus, teismo sprendimus²⁷. Todėl atstovavimu pagal įstatymą bus laikomi ne tik tie atvejai, kuomet atstovavimo būtinumas yra imperatyviai nurodytas įstatyme, bet ir tie atvejai, kuomet atstovas yra įpareigojamas atlikti tam tikrus veiksmus teismo sprendimu ar administraciniu aktu. Toks „įstatymo“ sąvokos išplėtimas yra pagrįstas, kadangi tiek teismo sprendimas ir administracinis teisės aktas yra priimtas teisės aktų nustatyta tvarka ir remiantis aukštesnės galios teisės aktais ir jiems neprieštaraujantis.

Kalbant apie privačių juridinių asmenų atstovavimą, reikia paminėti, kad tais atvejais, kai juridinio asmens vardu veikia juridinio asmens valdymo organas, laikoma, kad juridinis asmuo veikia pats. Tokiais atvejais yra laikoma, kad privatus juridinis asmuo veikia pats, o jo vardu veikę valdymo organai yra pripažįstami atstovais pagal įstatymą.

Tais atvejais, kai atstovavimą numato įstatymas, įskaitant ir privačių juridinių asmenų veikimą per valdymo organus, tokiu atveju atstovui (privataus juridinio asmens valdymo organui) užtenka pateikti dokumentą, įrodantį jo ir atstovaujamojo tapatybes bei dokumentą, įrodantį ryšį, iš kurio kyla atstovavimo pagal įstatymą galimybė²⁸.

Su savanoriškuoju privačių juridinių asmenų atstovavimu yra kiek kitaip, kadangi visos teisės ir pareigos, tai yra atstovo veikimo ribos, yra apspręstos įgaliojime ar sutartyje (pavyzdžiui, pavedimo sutartyje – teisės ir pareigos atstovui suteikiamos sandorio pagalba). Įgaliojime, kuriame įforminamos atstovo veiklos ribos, įstatymui leidėjas numatė būtinybę tokį susitarimą įforminti privaloma rašytine forma, o tam tikrais atvejais, numatytais CK 2.138 str., įgaliojimas turi būti patvirtintas notarine tvarka.

Atkreiptinas dėmesys, kad skirtingai nuo įgaliojimo, sandoriui dėl atstovavimo įstatymas apskritai nenustato jokios privalomos formos. Galima daryti išvadą, kad sutartinio atstovavimo atveju svarbiausias dokumentas yra ne sutartis tarp šalių dėl atstovavimo, o atstovo įgaliojimus patvirtinantis rašytinis dokumentas – įgaliojimas.

Civilinėje teisėje išimtiniais atvejais yra galimas privataus juridinio asmens atstovavimas be įgaliojimo. CK 2.133 str. 6 d. numato, kad jeigu sandorį kito asmens vardu sudaro tokios teisės neturintis asmuo, tai sandoris sukelia teisinės pasekmės atstovaujamajam tik tuo atveju, kai pastarasis tokį sandorį patvirtina. Patvirtinus sandorį, yra laikoma, kad jis galioja nuo sudarymo momento. Toks atstovavimas yra greičiau išimtinis atvejis, kai teisių ir pareigų privalomumas pagal atstovo atliktus teisiškai reikšmingus veiksmus atsiranda be pavedimo teisinių santykių egzistavimo. Paprastai,

²⁷ MIKELĖNAS V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 257.

²⁸ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003, I tomas, p. 287.

tokie atvejai galimi dėl atsitiktinių aplinkybių, kurios kelia rimtą pavojų atstovaujajam, ypatingai pastarojo turtui.

Galima teigti, kad pagrindinis privačių juridinių asmenų atstovavimo tikslas – sandorių sudarymas ar kitokių įstatymu neuždraustų teisių veiksmų atlikimas atstovaujamojo vardu ir jo interesais, tai yra teisių ir pareigų įgijimas bei jų įgyvendinimas. Šiuo atveju atstovaujamasis – privatus juridinis asmuo – pats neatlikdamas jokių veiksmų įgyja ir įgyvendina savo civilines subjektines teises ir pareigas. Kitaip tariant atstovavimo institutui veikiant atstovas pilnai pakeičia privatų juridinį asmenį – atstovaujamąjį.

Taigi, privataus juridinio asmens atstovavimas – tai teisinis santykis, kuriame vienas asmuo – atstovas, veikdamas pagal sutarties, įstatymo suteiktas teises, sudaro kito asmens – atstovaujamojo – vardu sandorį, kuris sukuria, pakeičia arba panaikina teises ir pareigas ne atstovui, o privačiam juridiniam asmeniui. Taigi atstovavimas yra toks civilinis teisinis santykis, atsirandantis tarp atstovo ir atstovaujamojo, kai atstovas, remdamasis įstatymu, ar išreikšdamas atstovaujamojo valią jam suteiktų įgalinimų ribose, sudaro sandorius ir atlieka atstovaujamojo vardu juridinę reikšmę turinčius veiksmus, kurie sukuria, pakeičia ir panaikina atstovaujamojo civilines teises ir pareigas. Tiesioginis atstovavimo efektas pasireiškia tuo, kad sandoris, atstovo sudarytas atstovaujamojo vardu, yra pastarajam privalomas nuo jo sudarymo momento²⁹.

Viena iš išskirtinių atstovavimo bruožų yra tai, kad atstovavimas yra trišalis, atstovaujamojo, atstovo ir trečiojo asmens santykis. Atsižvelgiant į tokį išskirtinį bruožą, privačių juridinių asmenų atstovavimo teisiuose santykiuose susiklosto dvejopo pobūdžio santykiai. Iš vienos pusės tai atstovo ir privataus juridinio asmens santykiai, kuriems būdingas lojalumas ir šalių tarpusavio pasitikėjimas bei pagarba interesams, dar civilinės teisės doktrinoje priskiriamus fiduciariniams (pasitikėjimo) santykiams³⁰, o iš kitos pusės atstovo, veikiančio privataus juridinio asmens vardu, ir trečiųjų asmenų santykiai.

Iš pateiktų atstovavimo apibrėžimų galima išskirti keletą svarbiausių privačių juridinių asmenų atstovavimo požymių. Visų pirma reikia pastebėti, kad atstovas visuomet veikia – atstovaujamojo vardu. Toks reikalavimas reiškia, kad atliktų veiksmų pasekmės turi liesti ne atstovo, kaip subjekto, realizuojančio veiksmus teisinius interesus, bet privataus juridinio asmens interesus.

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *Tauragės rajono valdyba v. V. B., G. B.*, Nr. 3K-3-276/2001, kat. 15.2.2.8.

³⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 256.

Kitas požymis susijęs su tuo, kad veikimas svetimo vardu visuomet turi būti aiškus, o ne abejotinas, tai yra atstovas turi turėti įrodymus, kad neveikia savo interesais, o tik trečiojo asmens labui³¹. Asmuo, kuris ruošiasi veikti juridinio asmens interesais, privalo pateikti sutartį ar įgaliojimą, kuriuo atstovas apibrėžia savo statusą ir įrodo, kad gali atlikti tam tikrus teisinius veiksmus juridinio asmens vardu.

Taigi, apibendrinus prieš tai išsakytas mintis, galima išskirti mano nuomone pagrindinius privačių juridinių asmenų atstovavimo požymius:

1. Atstovas visuomet veikia kito asmens – juridinio asmens, o ne vieno iš jį sudarančių privačių fizinių asmenų – vardu, todėl teisės ir pareigos pagal sutartį sudarytas tarp atstovo ir trečiųjų asmenų atsiranda ne fiziniam, o juridiniam asmeniui. Taigi, nors ir santykiuose veikia privatus fizinis asmuo, tačiau sandorio šalimi laikomas privatus juridinis asmuo.

2. Atstovas veikti privataus juridinio asmens – atstovaujamojo – vardu gali tuomet, kai yra tinkamai įformintas įgaliojimas ar sudaryta konkreti sutartis, t. y. tinkamai įgalintas atlikti tam tikrus teisinius veiksmus. Atstovui yra privaloma laikytis atstovaujamojo išreikštos valios, tai yra teisių ir pareigų atitinkamai įformintų tam tikru dokumentu, ir veikti tik įgalinimų ribose. Bendra taisyklė, kad jei atstovas savo veiksmais neviršys suteiktų įgalinimų, atsiradusios teisinės pasekmės bus privalomos atstovaujajamam.

Remiantis aukščiau išdėstyta medžiaga, darytina išvada, kad privatus juridinis asmuo yra iš dalies priklausomas nuo atstovo, kadangi teisiniuose santykiuose veikia atstovas atstovaujamojo vardu. Tokioje situacijoje atstovaujamasis turi pasitikėti atstovu, o tuo tarpu atstovas privalo elgtis sąžiningai ir atsakingai. Taigi, tarp atstovo ir privataus juridinio asmens susiklosto santykiai, kuriems būdingas lojalumas, šalių tarpusavio pasitikėjimas bei pagarba interesams, dar civilinės teisės doktrinoje priskiriamus fiduciariniams (pasitikėjimo) santykiams³². Atstovaujamasis suteikdamas tam tikrus įgaliojimus atstovui pagrįstai tikisi, kad atstovas veiks sąžiningai ir tinkamai vykdys savo pareigas ir veiks išimtinai tik atstovaujamojo interesais.

Yra išskiriamos tokios pagrindinės atstovo pareigos:

1. Atstovas visuomet turi veikti privataus juridinio asmens interesais, turi vengti interesų konflikto (negali sudaryti sandorių su pačiu savimi, artimais giminaičiais).

³¹ ROSENBERG, L. *Stellvertretung im Prozess*. Berlin, 1908, s. 3.

³² MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 256.

Atstovui draudžiama konkuruoti su atstovaujamoju arba būti dviejų šalių atstovu tuo pačiu metu. Atstovas negali skleisti ar naudoti konfidencialios informacijos, gautos atstovavimo santykių metu ir susijusiu su atstovavimo veikla.

2. Atstovas turi pareigą laikytis atstovaujamojo duotų nurodymų. Atstovas privalo laikytis tų nurodymų, kurie yra protingi, sąžiningi, tačiau neprivalo laikytis neteisėtų atstovaujamojo nurodymų. Jei duoti nurodymai nekonkretūs, dviprasmiški, atstovas turi pareigą juos išsiaiškinti, tam, kad vėliau išvengti konfliktų ir nesusipratimų su pačiu atstovaujamoju. Taip pat atstovas taip pat turi pareigą informuoti atstovaujimąjį visais klausimais, susijusiais su pavedimo vykdymu.

3. Atstovas turi veikti kaip vidutiniškai apdairus ir protingas asmuo. Tokie reikalavimai, yra būdingi tais atvejais, kai nėra sudaryta sutartis su profesionaliu atstovu (advokatu ar advokato padėjėju – šiuo atveju advokatams yra keliami didesni reikalavimai ir yra taikomi griežtesni apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus elgesio standartai.

4. Pareiga pateikti ataskaitą ir perduoti viską ką atstovas gavo vykdydamas pavedimą. Atstovas turi pareigą atsiskaityti už atliktus veiksmus, kurie kyla iš atstovavimo santykių, o pareigos turinys, atsiskaitymo tvarka ir sąlygos priklauso nuo pavestų atlikti veiksmų³³.

Įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs galimybę apibrėžti atstovo veikimo ribas ir tuo pačiu užtikrinant privataus juridinio asmens interesų apsaugą. CK 2.134 str. yra įtvirtinta atstovaujamojo teisė apriboti atstovo teises sudaryti sandorius, kadangi visos kilusios teisinės pasekmės bus privalomos ne atstovui, o pačiam atstovaujajam, kuris tiesiogiai sandoryje neveikė.

Iš kitos pusės atstovui taip pat yra suteiktos tam tikros garantijos, kadangi nauda tenkanti iš sudarytų sandorių yra nukreipta ne atstovui, bet privačiam juridiniams asmeniui – atstovaujajam, todėl CK 2.151 str. numato atstovaujamojo pareigą atlyginti atstovo patirtas išlaidas bei sumokėti už atliktą darbą, išskyrus tuos atvejus, kai sutartis ar įstatymai numato kai ką kita.

Atstovas, veikdamas privataus juridinio asmens vardu, privalo elgtis sąžiningai, ginti atstovaujamojo interesus, siekti kuo didesnės naudos atstovaujajam, nes kitu atveju privatus juridinis asmuo gali nukentėti nuo nesąžiningo atstovo elgesio. Įstatymo leidėjas atstovo pareigą elgtis sąžiningai teisiniuose santykiuose išreiškia per tam tikras

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje J. B. v P. B., Nr. 3K-3-425/2004, kat. 15.2.2.3.; 22.1.; 22.2.; 94.1.; 94.2.

teisės normas. CK 2.135 str. yra nustatyta, kad atstovo sudarytas sandoris, kuris prieštarauja atstovaujamojo interesams, pastarojo reikalavimu gali būti pripažintas negaliojančiu, jei trečiasis asmuo apie tokį interesų konfliktą žino ar turėjo žinoti.

Įstatymo leidėjas gina ne vien atstovaujamojo interesus, bei taip pat nustato ir sąžiningų trečiųjų asmenų interesų apsaugą. Pavyzdžiui, CK 2.136 str. yra įtvirtinta, kad jei sandorį su trečiuoju asmeniu sudarė asmuo, kuris viršijo jam suteiktus įgaliojimus, arba neturėjo apskritai įgaliojimų sudaryti sandorį, ir jei atstovaujamasis nepritaria šiam sandoriui, tai atstovas privalo atlyginti trečiajam asmeniui nuostolius, jei trečiasis asmuo apie tas aplinkybes nežinojo ir neturėjo žinoti.

Prieš tai darbe buvo aptariamas privataus juridinio asmens savanoriškas ir privalomasis atstovavimas. Pažymėtina, kad privataus juridinio asmens sutartinis (savanoriškas) atstovavimas atsiranda įgaliojimo, prokūros ar komercinio atstovavimo atvejais. Tais atvejais, kai juridinio asmens valdymo organai atlieka tam tikrus veiksmus juridinio asmens vardu, yra laikoma, kad juridinis asmuo veikia pats. Režiumuojant galima daryti išvadą, kad tuo atveju, kai teisiniuose santykiuose dalyvauja juridinio asmens valdymo organai veikdami privataus juridinio asmens vardu, yra pripažįstama, kad atstovaujama pagal įstatymą, tai yra juridinio asmens valdymo organai laikomi atstovais pagal įstatymą (privalomasis atstovavimas).

Paminėtina, kad teisės doktrinoje išsiskiria kelios nuomonės dėl privačių juridinių asmenų atstovavimo.

Viena iš jų laikosi pozicijos, kad valdymo organų veikla juridinio asmens vardu nėra laikoma atstovavimu. Taigi, pagal ją, atstovavimo santykiams nepriskiriama, kai veiksmus atlieka juridinio asmens organas ar dalyvis asmeniškai ir toks veikimas būtų laikomas pačios šalies dalyvavimu ir jokios kalbos apie atstovavimą negali būti. Tokioje situacijoje atstovavimas atsirastų tuo atveju, kai juridinis asmuo įgaliotų kitą asmenį veikti jo vardu. Tokia pozicija yra grindžiama žemiau pateiktais argumentais:

✓ atstovas ir atstovaujamasis (privatus juridinis asmuo) vienas kito atžvilgiu yra savarankiški subjektai, o juridinio asmens organas ir pats juridinis asmuo vienas kito atžvilgiu yra vieningas teisės subjektas;

✓ atstovas, atlikdamas veiksmus atstovaujamojo vardu ir jo interesais, išreiškia savo teisnumo turinį, o atitinkami juridinio asmens organai – paties juridinio asmens teisnumą;

✓ atstovas savo įgaliojimus paprastai gauna pagal pavedimo sutartį, o juridinio asmens organų kompetencija apibrėžiama steigimo dokumentuose³⁴.

Be aukščiau paminėtos, egzistuoja ir priešinga pozicija. Ji pagrindžiama CK 2.87 str., kuris numato, kad juridinio asmens organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, būti lojalus juridiniam asmeniui, vengti savo asmeninių ir juridinio asmens interesų konflikto, nenaudoti juridinio asmens turto savo ar trečiųjų asmenų naudai be juridinio asmens dalyvių sutikimo. Šie išvardinti požymiai yra būdingi atstovavimo institutui, todėl pagrįstai darytina išvada, kad juridinį asmenį ir jo organus sieja civiliniai atstovavimo santykiai.³⁵

Reziumuojant išdėstytas pozicijas iškyla svarbus klausimas, ar juridinio asmens organo veiksmai, kai jis juridinio asmens vardu sudarinėja sandorius, yra atstovavimas? CK 2.134 str. komentare teigiama, kad iš tam tikrų juridinį asmenį ir jo organų narius siejančių santykių požymių galima daryti išvadą, kad juridinį asmenį ir jo organą sieja civiliniai atstovavimo santykiai: „Juridinį asmenį ir jo organą sieja patikėjimo santykiai: juridinio asmens organo narys juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu turi veikti sąžiningai ir protingai, būti lojalus juridiniam asmeniui, vengti savo asmeninių ir juridinio asmens interesų konflikto, nenaudoti juridinio asmens turto savo ar trečiųjų asmenų naudai be juridinio asmens dalyvių sutikimo“³⁶.

CK 2.81 str. nurodo, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir tai įgyvendina per savo organus. Galima teigti, kad ši norma numato atstovavimą *ex officio* – tai yra neįforminant atskiro įgaliojimo. Atstovavimo funkcija juridinių asmenų doktrinoje vadinama išorine juridinio asmens organo funkcija, ir juridinio asmens veiksmai prilyginami paties juridinio asmens veiksmams³⁷. Taigi privataus juridinio asmens organo veikla – tai paties juridinio asmens valios išraiška papildomai nepaskiriant funkcijų įgaliotiniui (atstovui), todėl atstovavimo instituto normos galėtų būti taikomos *mutatis mutandis*.

Taigi, juridiniai ir fiziniai asmenys (verslininkai) savo komerciniuose santykiuose dažniausiai susiduria su sutartiniu atstovavimu. Todėl yra svarbu aptarti privačių juridinių asmenų atstovavimo teisinius aspektus priklausomai nuo atstovavimo santykių

³⁴ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vilnius: Justitia, 2003, I tomas, p. 290.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje V. P. v. Radviliškio rajono savivaldybė, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 2.11.

³⁶ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 259.

³⁷ СЕРГЕЕВ А. П.; ТОЛСТОЙ, Ю. К. *Гражданское право*. Москва, 2002, Том 1, с. 133.

įforminimo, apžvelgti esmines atstovavimo sandorių sąlygas ir bent dalinai atsakyti į probleminius klausimus, susijusius su atstovavimo juridiniams asmenims institutu.

Galima daryti išvadą, kad atstovavimo termino vartojimas privataus juridinio asmens veiklos kontekste yra dviprasmiškas, nes faktas, kad juridinio asmens organas veikia juridinio asmens vardu, nesuteikia pagrindo teigti, kad jis yra jo atstovas tradicine atstovavimo instituto prasme. Reikia paminėti, kad lietuviškoje jurisprudencijoje nėra pakankamai skiriama dėmesio juridinio asmens organo statusui, kai jis veikia paties juridinio asmens vardu, ir todėl atstovavimo privatiems juridiniams asmenims institutas tapatinamas su tradiciniu atstovavimo institutu.

2.2. Atstovavimo privatiems juridiniams asmenimis teisinio santykio struktūra

Kaip jau buvo anksčiau minėta, atstovavimo teisinis santykis yra skirstomas į *vidinį* – atstovo ir privataus juridinio asmens – atstovaujamojo – santykį ir *išorinį* – atstovo ir trečiųjų asmenų – teisinį santykį. Siekiant išsiaiškinti į privataus juridinio asmens atstovavimo teisinio santykio struktūrą būtina išsamiau analizuoti paminėtus santykius.

2.2.1. Vidinis atstovavimo teisinis santykis

Civilinėje teisėje atstovavimas apibūdinamas kaip tarp atstovo ir atstovaujamojo atsirandantis teisinis santykis, kurio pagrindu atstovas, išreikšdamas atstovaujamojo valią bei atskleisdamas atstovavimo faktą ir neviršydamas jam suteiktų teisių, sudaro sandorius, sukuriančius, pakeikiančius ir panaikinančius atstovaujamojo teises ir pareigas. Tokiam teisiniui santykiui atsirasti reikia tam tikrų aplinkybių, tai yra tam tikrų juridinių faktų atsiradimo.

Atstovavimo teisinio santykio atsiradimą įtakoja juridiniai faktai, su kuriais įstatymas sieja vieno asmens galėjimą veikti kito asmens vardu ir interesais. CK 2.132 str. 2 d. numato, kad atstovauti įmanoma sandorio, įstatymų, teismo sprendimo ar administracinio akto pagrindu, tačiau dažniausiu civilinių teisinių santykių atsiradimo pagrindu yra laikomas sandoris.

Civilinės teisės doktrinoje išskiriami du dalykai: atstovavimo teisės suteikimas (tai yra įgaliojimo išdavimas – atstovavimo suteikimo pagrindas) ir atstovavimo pagrindas, kartais dar vadinamas pagrindiniu atstovavimo santykiu, kuris dažnai išreiškiamas pavedimo, darbo, jungtinės veiklos ir kitokiomis sutartimis.

Civilinės teisės doktrinoje yra diskutuojama ar atstovavimo teisės suteikimas, tai yra įgaliojimo išdavimas, yra savarankiškas ar vis dėl to priklauso nuo pagrindinio santykio. Yra tokių nuomonių, kad atstovavimo teisės suteikimas negali priklausyti nuo pagrindinio santykio: darbo, pavedimo ar kitos sutarties. Atstovaujant privatų juridinį asmenį dažnai atstovavimo teisės suteikimas atsiranda nepriklausomai nuo egzistuojančio pagrindinio santykio ir praktiškai su juo neturi nieko bendra. Tačiau tai nepaneigia to fakto, kad yra tokių atvejų, kai sudarytoje sutartyje atsispindi ir atstovavimo teisės suteikimas bei įgalinimų apimtys, kurie įgalina atstovą atlikti konkrečius veiksmus privataus juridinio asmens vardu ir jo interesais. Tokiu atveju neturi būti ginčijamas pagrindinio santykio ir atstovavimo teisės suteikimo ryšys.

Paminėtina, kad vien tik privataus juridinio asmens atstovavimo teisės suteikimo (pavyzdžiui, įgaliojimo išdavimo) nepakanka atstovavimo teisiniui santykiui atsirasti. Vien tik juridinio asmens valios išreiškimas negali sukelti pareigų kitam asmeniui – atstovui. Atstovavimo teisinis santykis atsirastų tik tuomet, jei įgaliojimo išdavimą laikytumėme ne vienašaliu, o dvišaliu sandoriu, sukeliančiu abiem šalims teises ir pareigas, nes iš vienašalio sandorio neatsiranda atstovo pareiga, o taip pat ir atstovavimo teisinis santykis.

CK įgaliojimo išdavimą laiko vienašaliu sandoriu, tad norint, kad jo pagrindu atsirastų atstovavimas, reikia sudaryti kelis sandorius (pavyzdžiui, pavedimo, darbo sutarties). Iš atstovavimo teisinio santykio atsirandančios teisinės pasekmės leidžia teigti, kad susiduriame su dviejų šalių valios išreiškimu. Viena yra aišku, kad atstovavimo teisinis santykis ir vienai, ir kitai šaliai sukuria atitinkamas teises ir pareigas.

Pažymėtina, kad bet kuris teisinis santykis, įskaitant ir atstovavimo teisinius santykius, atsiranda mažiausiai tarp dviejų subjektų tarpusavio sąveikos rezultate. Šį teiginį galima pagrįsti A. Vaišvilos išsakyta nuomone, kad teisiniai santykiai – tai teisės normomis sureguliuoti ir dėl to socializuoti žmonių santykiai, kurių dalyviai tarpusavyje susaistyti privalomos abipusių teisių ir pareigų pusiausvyros, kurią gina valstybė³⁸.

Kadangi atstovavimo teisinio santykio subjektai yra atstovaujamas ir atstovas, todėl tam, kad tarp šių subjektų atsirastų teisinis santykis, būtinos tokios prielaidos: teisės norma, teisiniai faktai ir teisinis subjektiškumas (teisnumas ir veiksnumas)³⁹. Atstovaujant juridinį asmenį ir išduodant įgaliojimą, pakanka privataus juridinio asmens pareikštos valios įgalinti atstovą atlikti tam tikrus teisinius veiksmus. Paminėtina, kad vienašaliu sandoriu įsipareigoja tik jį sudaręs asmuo, o tuo tarpu kitų asmenų - atstovų

³⁸ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000, p. 318.

³⁹ *Ibidem*, p. 319.

vieno kurio nors valia įpareigoti negalima, nes būtų paneigiami kito asmens interesai, o tuo pačiu ir valia.

Darytina išvada, kad privataus juridinio asmens įgaliojimo išdavimas neįpareigoja atstovo veikti atstovaujamojo vardu, o tik suteikia galimybę.

CK komentare nurodoma, kad iš vienašalio sandorio pareigos kitiems asmenims gali atsirasti tik kitam asmeniui laisva valia prisiėmus tokias pareigas. Kitas asmuo prisiėmdamas pareigas, išreiškia savo valią atlikdamas tam tikrus veiksmus ir šitaip sudaro kitą vienašalį sandorį⁴⁰. Taigi atstovavimo teisinis santykis negali kilti tik iš vieno juridinio fakto – privataus juridinio asmens vienašalio įgaliojimo išdavimo sandorio. Jei tokiu atveju atstovas gavęs įgaliojimą pradės veikti atstovaujamojo vardu, tai manytume, kad tokiais atstovo veiksmais buvo išreikšta jo valia veikti kito asmens vardu ir gali būti vertinama kaip įgaliojimo priėmimas, tai yra konkludentiniais veiksmais išreikštas vienašalis įgaliojimo priėmimo sandoris. Šiuo atveju tenka susidurti su juridinių faktų sudėtimi, tai yra atstovavimo teisiniui santykiui atsirasti reikia bent dviejų juridinių faktų: vienašalio įgaliojimo išdavimo ir vienašalio įgaliojimo pripažinimo sandorio.

2.2.2. Išorinis atstovavimo teisinis santykis

Analizuojant atstovavimo privatiems juridiniams asmenims teisinį santykį, teisės doktrinai yra ganėtinai svarbus jo išorinis aspektas, kuris siejasi su vidiniu teisiniu santykiu. Išorinis atstovavimo santykis susiklosto tarp trečiojo asmens veiksmų su privataus juridinio asmens valdymo organu ar atstovais, pastariesiems įgyvendinant vidiniuose santykiuose atsiradusius įgalinimus. Negalima sutikti su kai kurių autorių nuomone, kad įgalinimai sudaro išorinio atstovavimo teisinio santykio turinį⁴¹. Manytina, kad įgalinimai atsiranda iš vidinio atstovo ir atstovaujamojo santykio (iš įgaliojimo, atstovavimo sutarties), tačiau jų praktinį įgyvendinimą aktyviais veiksmais išreiškia išorinis atstovavimo teisinis santykis.

Atstovui, kaip konkretaus atstovavimo teisinio santykio subjektui, yra suteikiamos atitinkamos teisės ir pareigos, susiejančios santykiuose su privataus juridinio asmens trečiaisiais asmenimis. Paminėtina, kad atstovas yra ir materialinių teisinių santykių subjektu, kuris turi materialines teises ir pareigas siejančias su atstovaujamoju⁴². Konstatuotina, kad išorinio ir vidinio atstovavimo ryšys yra akivaizdus. Atstovas, kuris

⁴⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 274

⁴¹ *Советское Гражданское право*. Ленинград 1971, том 1. с. 201

⁴² ХАЛАТОВ, С. А. *Представительство в гражданском и арбитражном процессе*. Москва: Исдателство Норма, 2002, с. 99.

yra įgavęs įgalinimus, juos realizuoja atstovaudamas teisiniuose santykiuose su trečiaisiais asmenimis.

Civilinės teisės doktrinoje pažymima, kad išorinis atstovo ir trečiojo asmens santykis yra laikomas informaciniu. Jo turinį sudaro trečiojo asmens teisė reikalauti iš atstovo nurodymo apie tai, kad jis veikia atstovaujamojo vardu, nes kitu atveju šios pareigos nevykdymas atstovui sukelia neigiamas pasekmes⁴³.

Išoriniam privačių juridinių asmenų atstovavimui nėra svarbus atstovą ir atstovaujamąjį siejantis vidinis atstovavimo teisinis santykis, jų tarpusavio teisės bei įsipareigojimai. Sugretinant vidinį ir išorinį atstovavimą reikia konstatuoti, kad vidinis privačių juridinių asmenų atstovavimo santykis visuomet kyla anksčiau nei išorinis, todėl gali būti laikomas ir išorinio teisinio santykio prielaida. Tačiau reikia paminėti, kad įvairių vidinių sudaromų sutarčių pasibaigimas neturi tiesioginės įtakos išoriniams teisiniams santykiams. Praktikoje gali susiklostyti ir atvirkštinė situacija, kai vidinis teisinis santykis egzistuoja, o išorinis teisinis santykis pasibaigia. Tai gali būti tais atvejais, kai privataus juridinio asmens vadovas nutraukia įgaliojimą atstovauti įmonę, tačiau vidiniai santykiai išlieka (asmuo ir toliau dirba toje įmonėje, jei atstovavimo funkcija buvo pavesta vienam iš darbuotojų).

Doktrinoje dominuoja požiūris, kad vidiniai ir išoriniai atstovavimo santykiai yra vienas nuo kito nepriklausomi ir vieno iš jų pasibaigimas vienareikšmiškai nereiškia ir kito pasibaigimo. Kitokia nuostata įtvirtinta įstatymo leidėjo CK 6.763 str. Šioje normoje yra siejamas pavedimo sutarties pasibaigimas su įgaliojimo pabaiga. Tokiai nuomonei galima būtų pritarti, tačiau tai sukeltų didelį neaiškumą Civilinio kodekso normų išdėstyme, kadangi tokiu atveju logiška būtų pavedimo sutartį ir atstovavimo sutartis reglamentuoti kartu jų neišskiriant. Pritariant doktrinoje vyraujančiam požiūriui, tai yra išskiriant savarankiškus vidinio ir išorinio atstovavimo teisinius santykius, logiška būtų paaiškinti, kodėl pavedimo ir atstovavimo teisinius įstatymų leidėjas reglamentuoja atskirai, net atskirose knygose.

Aiškinant tiek vidinį, tiek ir išorinį teisinį santykį, svarbu aptarti atstovo, atstovavimo objekto, atstovaujamojo ir atstovo tarpusavio teisių ir pareigų apimtis ir atsakomybės klausimus. Kadangi tema susijusi su privačių juridinių asmenų atstovavimu, todėl toliau bus aptariami tokie santykiai, kur atstovaujamas yra privatus juridinis asmuo. Vidinio ir išorinio atstovavimo santykio dalys yra nagrinėjamos per atskirų sudaromų sandorių objektą, atstovą, teisių ir pareigų apimtis bei atsakomybės

⁴³ НЕВЗГОДИНА, Е. Л. *Представительство по советскому гражданскому праву*. Томск, 1980, с. 25.

reglamentavimą, siekiant atskleisti privačių juridinių asmenų atstovavimo santykio specifiką.

2.3. Sutartinis atstovavimas privatiems juridiniams asmenims

Nagrinėjamai temai yra reikšmingas CK Antros knygos III dalies XI skyrius, kuriame įtvirtintos normos reglamentuoja atstovavimo bendrąsias nuostatas, tačiau jame nėra jokios teisinė bazės, apibrėžiančios atstovavimo sandorio įforminimą tarp vidinių atstovavimo santykių subjektų, tai yra tarp atstovo ir atstovaujamojo. Kadangi civilinė teisė yra laikoma privačios teisės šaka, todėl jos reguliuojamiems teisiniams santykiams yra taikomas dispozityvusis reguliavimo metodas, kurio pagrindinis principas yra: *quod lege non prohibetum, licetum est* – viskas, kas neuždrausta pozityviosios teisės normų, yra leidžiama⁴⁴. Įstatymui nenustačius konkrečios sandorio formos, šalys yra laisvos pasirinkti bet kokią sandorio formą. Tai suteikia sandorį įforminti raštu, žodžiu ar konkludentiniais veiksmais. Tokiam sandorio sudarymui turėtų būti taikomos sandoriams taikytinos teisės normos, įtvirtintos CK pirmosios knygos antrojoje dalyje „Sandoriai“.

Prieš trečiuosius asmenis susiklostę tarp atstovo ir atstovaujamojo teisiniai atstovavimo santykiai nebūtinai atskleidžiami suteikiant susipažinti pačią atstovavimo sutartį (pavyzdžiui, pavedimo sutartis), tačiau dažniausiai trečiajam asmeniui yra pateikiamas įgaliojimas. Tokiu atveju jau pats įgaliojimo išdavimas patvirtina esant sutartinius atstovavimo santykius⁴⁵.

Kaip jau buvo minėta, atstovavimo faktą gali įrodyti keletas dokumentų, kuriuose atstovaujamojo duoti atstovui įgaliojimai ir atitinkama tvarka išreiškiama įformintame dokumente. Tokiais dokumentais gali būti laikomas įgaliojimas, prokūra - kaip specifinė įgaliojimo rūšis, sutartis su prekybos agentu ar kitu dokumentu, kurio pagrindu juridinio asmens valdymo organai veikia juridinio asmens vardu.

⁴⁴ VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000, p. 159-161.

⁴⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 274.

2.3.1. *Privačių juridinių asmenų atstovavimas pagal įgaliojimą*

a) **įgaliojimo samprata**

Vienas iš paprasčiausių privataus juridinio asmens atstovavimo faktą įrodančių dokumentų – *įgaliojimas*.

Įgaliojimas – tai laikinas rašytinis dokumentas, asmens (įgaliotojo) duodamas kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliotojui nustatant ir palaikant santykius su trečiaisiais asmenimis. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad įgaliojimas (atstovavimas) bendrąja prasme, yra vieno asmens (įgaliotojo) rašytinis patvarkymas, leidžiantis kitam asmeniui (įgaliotiniui) atstovauti įgaliotoją santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Įgaliojimas yra atstovo įgalinimų išreiškimo būdas dokumente, kuriame išreiškiamos įgalinimų apimtis ir turinys. Pagal savo prigimtį atstovavimas yra dvišalis sandoris, o pats įgaliojimo davimas – vienašalis sandoris⁴⁶.

Tais atvejais, kai iškyla ginčas dėl atstovo įgalinimų viršijimo, visuomet yra žiūrima į įgaliojime įtvirtintų teisių ir pareigų apimtis ir pagal tai sprendžiama ar atstovas neviršijo jam suteiktų veikimo ribų. Atsižvelgiant į tai, svarbu tinkamai įforminti įgaliojime atstovo teises ir pareigas.

Civilinis kodeksas nustato ir tokius atvejus, kai įgaliojimai turi būti tvirtinami notaro. Tai būtina tais atvejais, kai atstovaujamas įgalioja atstovą sudaryti sandorius, kuriems nustatyta notarinio sandorio forma.

Civilinės teisės doktrinoje įgaliojimai yra skirstomi į tris rūšis:

- ✓ vienkartinius, skiriamus atlikti konkretų veiksmą;
- ✓ specialusis išduodamas keliems teisiniams veiksams tam tikros srities veiksams atlikti arba vienaarūšiams sandoriams sudaryti, pavyzdžiui, atstovauti teisme.
- ✓ generalinis įgaliojimas leidžia atlikti bet kokius teisinius veiksmus, pavyzdžiui, įgaliojimas atstovaujamojo turtui valdyti. CK 2.137 str. 2 d. nustatyta, kad tais atvejais, kai įgaliojime teisės nėra apibrėžtos, atstovas turi teisę atlikti tik tokius veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei atlikti turto priežiūrą.

Civiliniame procese generalinio įgaliojimo sąvoką keičia bendrojo įgaliojimo sąvoka, kur bendrasis įgaliojimas sudaromas tais atvejais, kai įgaliojama atstovauti visoms byloms, kur viena iš dalyvaujančių procese šalių yra įgaliotojas.

Tais atvejais, kai privačius juridinius asmenis atstovauja advokatai ar advokatų padėjėjai, jų teisės ir pareigos bei įgalinimų apimtis patvirtinami rašytine sutartimi. Šiuo

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *H. N. v. M. N. ir kt.*, Nr. 3K-3-361/2001, kat. 22.2.

atveju papildomai įgaliojimo (vienašalio sandorio) nereikia įforminti. Tradiciškai doktrinoje advokato ir kliento sutartis yra laikoma pavedimo sutartimi. Pagrindiniu pavedimo sutarties požymiu yra laikoma galimybė atstovui atlikti tam tikrus teisinius veiksmus atstovaujamojo vardu. Pats atstovas, atlikdamas tuos veiksmus, neturi savarankiškų teisių ir pareigų, o tik įgyvendina atstovaujamojo turimas teises ir pareigas. Advokatūros įstatymas numato, kad advokatų teikiamos teisinės paslaugos – tai teisinės konsultacijos, teisinę reikšmę turinčių dokumentų rengimas, atstovavimas teisės klausimais. Ypatingai tais atvejais, kai sudaroma sutartis atstovauti teisme, sudarytos atstovavimo sutarties negalima laikyti kaip pavedimo sutarties. Tokiais atvejais atliekami veiksmai, kurie išeina už pavedimo sutarties ribų (pavyzdžiui, nuorašų tvirtinimas, teisinės konsultacijos teikimas). Tokie veiksmai galėtų patekti į atlygintinų paslaugų teikimo sutarties turinį.

Taigi įgaliojimas, išskyrus sutartis tarp advokatų ir klientų, yra dokumentas, kuris įrodo atstovavimo faktą, nepaisant kas yra atstovaujamas: fizinis ar juridinis asmuo. Panašios pozicijos laikosi ir Vokietijos teisės doktrina, kur vidinės ir išorinės atstovavimo santykių pusės subjektų teisės ir pareigos yra įforminamos skirtingais sandoriais, tai yra, išoriniuose santykiuose atstovo įgalinimus patvirtina įgaliojimas (*Vertretungsmacht*), o vidiniuose santykiuose atstovas ir atstovaujamasis veikia pagal tarpusavyje sudarytą sutartį ar kitais teisiniais pagrindais⁴⁷.

b) įgaliojimo objektas

Kaip ir buvo aukščiau minėta, atstovavimo privatiems juridiniams asmenims faktą ir įgalinimų apimtį patvirtina įgaliojimas, kuris numato atstovo kompetenciją veikiant atstovaujamojo vardu su trečiaisiais asmenimis. Tik pats juridinis asmuo (atstovaujamasis) gali nustatyti įgalinimų ribas atstovui, veikiančiam jo vardu ir jo interesais. Kitaip tariant atstovaujamasis pats apsisprendžia dėl atstovavimo ribų nustatymo, išskyrus tuos atvejus, kai įstatymais nubrėžiamos atitinkamos ribos atstovui atliekančiam teisiškai reikšmingus veiksmus. Tokie atvejai galimi, kai atstovas veikia juridinio asmens vardu ir privalo sudaryti sandorius, kuriems įstatymo yra nustatyta notarinė forma, todėl vadovaujantis CK 2.138 str. atstovaujamasis įgaliojimą privalo patvirtinti notarine tvarka.

Įgaliojimu privatus juridinis asmuo (atstovaujamasis) gali atstovą įpareigoti atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus įstatymo nustatytus apribojimus. Visos atstovui suteikiamos teisės turi būti aiškiai apibrėžiamos įgaliojime. Kitu atveju vadovaujantis CK

⁴⁷ HORN, N.; KÖTZ, H.; LESER, H. G. *German Private and Commercial Law: An Introduction*. Oxford: Clarendon Press, 1982, p. 225.

2.137 straipsniu numatyta, kad atstovas, kurio teisės įgaliojime nėra apibrėžtos, turi teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai.

Privatūs juridiniai asmenys paprastai išduoda bendro pobūdžio įgaliojimus, skirtus atlikti daugeliui teisinių veiksmų, tačiau toks įgaliojimas suteikia tam tikro netikslumo, siekiant išsiaiškinti dėl kokių konkrečių teisinių veiksmų yra paskirtas atstovas. Neaiškios yra ir tokio įgaliojimo ribos bei turinys.

Kai įgaliojime pateikiamas trečiųjų asmenų sąrašas, su kuriais atstovas turi teisę sudaryti įvairaus pobūdžio sandorius, tokiu atveju reikėtų detaliai aptarti, kokie teisiniai veiksmai yra suteikiami juridinio asmens atstovui. Taigi, tokio pobūdžio įgaliojimas nėra palankus privačiam juridiniam asmeniui, kadangi įgaliojime turi būti išvardinama labai daug teisinių veiksmų ir trečiųjų asmenų, su kuriais teisiniuose santykiuose bus atliekami minėti veiksmai.

Darytina išvada, kad tais atvejais, kai veiksmas (-ai), kuriam išduodamas įgaliojimas, gana sudėtingas ar ilgiau trunkantis, patogiau įgaliojime nurodyti ne vieną, o kelis asmenis, kurie, veikdami atskirai, turi teisę atlikti įgaliotojo pavestą užduotį (nurodytą veiksmą galės atlikti bet kuris iš įgaliojime nurodytų asmenų). Kelių asmenų įgaliojimas gali būti naudingas ir tuomet, kai siekiama kontroliuoti įgaliotus asmenis: nurodžius, kad veiksmas pagal įgaliojimą gali būti atliekamas tik keliems asmenims veikiant kartu, veiksmui atlikti, dėl kurio išduotas įgaliojimas, privalės dalyvauti visi įgalioti asmenys.

Sudarant įgaliojimą ypatinga reikšmė yra suteikiama datai, kadangi priešingu atveju bus laikomas negaliojančiu. Įgaliojimo terminas nėra privalomas rekvizitas, todėl gali būti nenurodomas. Tokiu atveju įgaliojimas galioja vienerius metus nuo jo sudarymo, o jei įgaliojimas skirtas veiksams užsienyje atlikti ir yra patvirtintas notaro – tol, kol įgaliotojas jį panaikina.

Teisinėje literatūroje yra teigiama, kad įgaliojime turi būti aiškiai apibrėžtos įgaliotiniui suteikiamos teisės, jų apimtys ir turinys⁴⁸. Reikia daryti prielaidą, kad neturi būti laikomasi didelio formalumo remiantis įgaliojime išdėstytomis teisėmis ir pareigomis. Norint jį panaudoti prieš tam tikrus trečiuosius asmenis, svarbu, kad iš įgaliojimo turinio būtų galima suprasti su kokiais asmenimis veikiant yra skirtas įgaliojimas ir kokios suteikiamos teisės. Tokiais atvejais turėtų pakakti konkrečių teisinių veiksmų išvardinimo, nenurodant trečiojo asmens pavadinimo. Galima papildomai

⁴⁸ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 274.

numatyti tam tikrų subjektų grupę (pavyzdžiui, valstybinės įstaigos, viešosios įstaigos ir t. t.), tačiau praktikoje dalyvaujant privataus juridinio asmens atstovui teisiniuose santykiuose su valstybinėmis įstaigomis, yra reikalaujama, kad įgaliojime būtų nurodyti konkrečių įstaigų pavadinimai, o ne apsiribojama subjektų grupių nurodymu.

Konstatuotina, kad tais atvejais, kai privačiam juridiniam asmeniui yra reikalinga atlikti tam tikrus konkrečius teisinius veiksmus, yra naudinga turėti atstovą ir jo galias įforminti išduodamu įgaliojimu, kuriame būtų tiksliai apibrėžti įgalinimai veikiant privataus juridinio asmens vardu.

c) subjektas

Paminėtina, kad vidinėje privačių juridinių asmenų atstovavimo santykių pusėje veikia du subjektai – atstovas ir atstovaujamas. Šiems santykiams yra svarbus šalių tarpusavio pasitikėjimas ir abipusis interesų gerbimas⁴⁹. Taigi, darytina išvada, kad atstovavimo sandoris gali būti sudaromas pasinaudojant kelių sandorių sudarymu, todėl svarbu aptarti kiekvieno iš jų specifiką, kai atstovaujamas yra privatus juridinis asmuo.

CK įtvirtina, kad tiek fiziniai ir juridiniai asmenys turi teisę sudaryti sandorius per atstovus, išskyrus tuos sandorius, kurie dėl savo pobūdžio gali būti asmenų sudaromi tiktai asmeniškai, ir kitokius įstatymų nurodytus sandorius. Konstatuotina, kad ir privačių juridinių asmenų atstovais pagal įgaliojimą gali būti tiek fiziniai, tiek ir juridiniai asmenys.

Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymas įtvirtina taisyklę, kad atstovas neturi teisės sudaryti tokius sandorius, kurių negali sudaryti pats atstovaujamas. Kai kalbame apie privačius juridinius asmenis, tai paminėtina, kad CK 2.141 str. nurodo, kad juridiniam asmeniui įgaliojimas gali būti duodamas tiktai sudaryti tokius sandorius, kuriuos jis turi teisę sudaryti pagal steigimo dokumentus. Darytina išvada, kad pastaroji norma kalba apie tokius atvejus, kai juridinį asmenį atstovauja kitas juridinis asmuo. Tokiu atveju sudaromų teisinių veiksmų specifika priklauso tiek nuo atstovaujamojo, tiek nuo juridinio asmens, kuris veikia kaip atstovas civiliniuose teisiniuose santykiuose.

Pažymėtina, kad CK pateikia dvejopo pobūdžio apribojimus:

○ Pagal CK 2.134 str. 3 d. atstovas gali sudaryti tik tokius sandorius, kuriuos gali sudaryti pats atstovaujamas, tai yra galimi tokie teisiniai veiksmai, kuriuos atstovaujamas juridinis asmuo gali atlikti steigimo dokumentų pagrindu.

○ Kitas apribojimas susijęs ne su atstovaujamoju, o su pačiu atstovu, tai yra priklausomai nuo to, ar juridinį asmenį atstovauja fizinis asmuo ar juridinis asmuo. CK

⁴⁹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 203.

2.141 str. priešingai nei 2.134 str. pateikia atstovo, kuris yra juridinis asmuo, ribas, kurios negali viršyti steigimo dokumentuose nustatytų apribojimų.

d) teisių ir pareigų apimtis pagal įgaliojimą bei atsakomybę

Konstatuotina, kad tiek fizinių, tiek ir juridinių asmenų išduodamiems įgaliojimams yra taikomos tiek CK 2.137 str. nuostatos, tiek CK 2.140 str., tačiau pastaroji norma specialesnė pirmosios atžvilgiu ir yra taikoma juridinių asmenų išduodamiems įgaliojimams. Ji numato tam tikrus reikalavimus, kuriuos juridinis asmuo privalo atitikti. Taigi, privataus juridinio asmens išduodamą įgaliojimą privalo pasirašyti vadovas ir yra dedamas įmonės antspaudas. Pastebėtina, kad įgaliojime numatytos teisės ir pareigos negali konkuruoti su privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose numatyta veikla. Jei steigiant juridinį asmenį buvo numatyta kokia veikla juridinis asmuo gali užsiimti, tai įgaliojime turi būti paisoma nustatytų ribų. Įgaliojime privalu nurodyti jo sudarymo datą, kadangi tik nuo sudarymo datos yra skaičiuojamas išduoto įgaliojimo galiojimas laike.

Pagal bendrąją taisyklę, įgaliojime turi būti tiksliai įvardinamos teisės ir pareigos suteikiamos atstovui, tačiau ne visais atvejais išduotas įgaliojimas tai įtvirtina. Tais atvejais, kai įgaliojime atstovo teisės nėra tiksliai apibrėžtos, tai atstovas remiantis CK 2.137 str. turi teisę atlikti tik tuos veiksmus, kurių reikia atstovaujamojo turtui ir turtiniams interesams išsaugoti bei turto priežiūrai.

Reikalavimas, kuris numato, kad įgaliojime turi būti konkrečiai įvardinama suteikiama atstovui teisių ir pareigų apimtis, yra svarbus ne tik trečiajam asmeniui ir privačiam juridiniam asmeniui, kadangi atlikus neaptartus įgaliojime veiksmus bus laikoma, kad atstovas veikė neturėdamas tam skirtų įgalinimų ar juos viršijo. Tokiais atvejais yra taikomas CK 2.136 str., kuris numato, kad sandoris, sudarytas asmens, neturinčio teisės veikti ar viršijant suteiktas teises, atstovaujajam yra privalomas tik tais atvejais, kai jis pritaria visam sandoriui ar viršijančiai atstovo galias daliai. Toks pritarimas sandorį padaro galiojantį nuo jo sudarymo momento. Atstovas, sudaręs sandorį neturėdamas tam suteikto įgaliojimo ar viršijęs suteiktas galias, yra atsakingas prieš sąžiningą trečiąjį asmenį, todėl privataus juridinio asmens nepritarimo metu atstovas turi atlyginti trečiojo asmens patirtus nuostolius.

Pažymėtina, kad privačių juridinių asmenų atstovavimo atvejais, kai asmens teisė veikti juridinio asmens vardu yra supranta iš aplinkybių, yra aktualios CK 2.133 str. nuostatos. Antroji šio straipsnio dalis skiriama numanomam atstovavimui, kai atstovaujamojo elgesys suteikė trečiajam asmeniui tikėti ir manyti, kad sudarant sandorį su atstovu, pastarojo atlikti veiksmai bus privalomi atstovaujajam. Kontrahentas yra

įsitikinęs, kad atstovas turi visus reikiamus įgaliojimus veikiant santykiuose su trečiaisiais asmenimis.

Be aukščiau paminėto numanomo atstovavimo egzistuoja tariamo atstovavimo atvejai, reglamentuojami CK 2.133 str. devintojoje dalyje. CK numato, kad tais atvejais, kai kontrahentas įvertinęs visas aplinkybes, turėjo pagrindo manyti sudaręs sandorį su tam teisę turinčiu asmeniu ir protingas žmogus analogiškoje situacijoje būtų pasielgęs taip pat, sandoris sukelia padarinių atstovaujajam⁵⁰. Konstatuotina, kad tiek numanomo, tiek ir tariamo atstovavimo atvejais įstatymų leidėjas gina sąžiningą trečiąjį asmenį, todėl nėra būtinybės įforminti rašytinį dokumentą – įgaliojimą, kadangi sandorio privalomumas tiesiogiai priklauso nuo trečiojo asmens sąžiningumo sudarant sandorius.

Kalbant apie galimybę taikyti CK 2.133 str., pažymėtina, kad be paminėtos teisės normos gali būti taikoma ir kita teisės norma, numatanti sandorio, sudaryto kito asmens vardu neturint teisės arba viršijant suteiktas teises, pasekmes (CK 2.136 str. 1 d.). Iškyla diskutuotinas klausimas, kuri norma turi prioritetą nustatant atstovaujamojo civilinės atsakomybės ribas: ar atstovo veikimas yra privalomas juridiniam asmeniui (CK 2.133 str.), ar privalomumas galimas tik atstovaujajam patvirtinus sudarytą sandorį (CK 2.136 str.)? Manytina, kad įstatymų leidėjas CK 2.133 str. nuostatomis siekė įtvirtinti trečiųjų asmenų interesų apsaugą, todėl pagrįsta būtų manyti, kad pastarosios normos taisyklės turėtų prioritetą. Iš kitos pusės privataus juridinio asmens interesai taip pat gali būti žymiai suvaržyti pastarajam neturint galimybės išreikšti savo nuomonę dėl sandorio, kuris buvo sudarytas asmens, neturinčio teisės atstovauti ar viršijus suteiktus įgalinimus. Kiekvienu konkrečiu atveju turi būti žiūrima tiek į privataus juridinio asmens, tiek į kontrahento sandorio sudarymo tikslus. Tokiais atvejais būtina įvertinti sandorio šalių siekiamus tikslus, atliekant įpareigojančius veiksmus. Vienintelio ir teisingo atsakymo nėra ir negali būti.

Kitokia situacija iškyla tuomet, kai yra sudaromas įgaliojimas, kuris privalo būti patvirtintas notarine tvarka. Notarinio įgaliojimo tvirtinimo atvejai yra susiję su teisinių veiksmų ar sandorių, kuriuos sudaryti išduodamas įgaliojimas pobūdžiu⁵¹. Taigi privataus juridinio asmens atstovavimo atveju, kai įgaliojimui atlikti teisinius veiksmus ir tokių veiksmų atlikimui įstatymas numato notarinę formą, šio reikalavimo būtina laikytis, nepriklausomai nuo atstovo santykių su privačiu juridiniu asmeniu. Nesilaikant notarinės formos reikalavimo, išduotas įgaliojimas bus laikomas negaliojančiu pagal CK 1.80 str.

⁵⁰ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 266.

⁵¹ MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996, p. 275.

2.3.2. Atstovavimas privatiems juridiniams asmenims pagal prokurą

a) prokurios samprata

Specifinė juridinių asmenų atstovavimo rūšis – *prokurā*. Remiantis CK 2.176 straipsnio nuostatomis, prokurā – tai įgaliojimas, kuriuo juridinis asmuo (verslininkas) suteikia teisę savo darbuotojui ar kitam asmeniui atstovaujamojo vardu ir dėl jo interesų atlikti visus teisinius veiksmus, susijusius su juridinio asmens (verslininko) vardu. Tokia specifinė įgaliojimo rūšis palyginus su paprastu įgaliojimu, skiriasi ne tik dalyvaujančiais subjektais, bet ir naudojimo paskirtimi⁵².

Prokurios išdavimo galimybę įtvirtina įstatymas. Pagal CK 2.177 str., prokurą išduoda atitinkamas juridinio asmens valdymo organas ar juridinio asmens savininkas ar jo įgaliotas asmuo juridinio asmens steigimo dokumentų nustatyta tvarka. Tokiu atveju joks atskiras sandoris nėra sudaromas.

Priklausomai nuo juridinio asmens rūšies, prokurą dažniausiai išduoda atitinkamas valdymo organas (direktorius, valdyba) juridinio asmens steigimo dokumentų nustatyta tvarka, tačiau teisės doktrina siaurina šią normą, nustatant, kad tik detalesnė prokurios išdavimo tvarka turėtų būti numatyta juridinio asmens steigimo dokumentuose⁵³. Tokia pozicija yra pagrįsta, kadangi įstatymas įtvirtina prokurios išdavimo galimybę, todėl nėra pagrindo tą patį atkartoti juridinio asmens steigimo dokumentuose.

Vien tik tas faktas, kad steigimo dokumentuose yra numatyta prokurios išdavimo galimybė ir tvarka tam tikriems asmenimis, neįgalina daryti išvados, kad išvardinti asmenys, įsteigus juridinį asmenį, yra įgalioti veikti pagal prokurą. Tik išdavus pačią prokurą yra sukuriama pareiga atstovaujamojo vardu ir jo interesais atlikti teisinius veiksmus privataus juridinio asmens vardu.

Prokurā gali būti išduodama ne vienam, o keliems asmenims, kurie kartu turi galimybę atstovauti bendrovei. Tokio tipo prokurios vadinamos bendrosiomis prokuromis. Įtvirtinus bendrąją prokurą sandoris bus laikomas sudarytu tik jei jį parašu patvirtins visi prokuristai. Tai leidžia privačiam juridiniam asmeniui kontroliuoti atstovaujančius įmonę asmenis, tačiau kita vertus, apsunkina sandorių sudarymą, kadangi būtinas keleto asmenų dalyvavimas.

Specifinis prokurios ir įgaliojimo skirtumas yra tas, kad prokurā pagal CK 2.178 str. yra ne tik rašytinis dokumentas, bet ir privalomai registruojamas teisės aktų nustatyta tvarka – juridinių asmenų registre. Priešingu atveju prokuristo santykiams su trečiaisiais

⁵² MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 341.

⁵³ *Ibidem*, p. 342.

asmenimis prokūra negalioja. Yra skiriami skirtingi prokūros įsigaliojimo momentai, o atsižvelgiant į tai, atstovaujamojo ir prokūristo santykiuose prokūra įsigalioja tik ją išdavus, o tarp prokūristo ir trečiųjų asmenų - prokūra įsigalioja nuo jos įregistravimo. Toks dvigubas ir skirtingas prokūros įsigaliojimas pačios prokūros institutą apsunkina, todėl daug paprasčiau būtų prokūrą pripažinti įsigaliojusią nuo jos išdavimo momento. Tokia neišbaigta tvarka kelia nemažai sunkumų verslo santykiuose, kur reikalingas tikslumas ir teisinis tikrumas. Analizuojant paminėtas aplinkybes darytina išvada, kad prokūros išdavimo tvarka gali būti viena iš pagrindinių priežasčių dėl ko ši specifinė įgaliojimo rūšis nėra populiari tarp privačių juridinių asmenų.

b) prokūros objektas

Prokūra nuo įgaliojimo skiriasi tuo, kad joje nėra reikalaujama apibrėžti konkretaus trečiojo asmens bei detalizuoti teisių ir pareigų apimtį. Tokia išvada darytina atsižvelgus į prokūros sampratą, kadangi prokūra – tai įgaliojimas, suteikiantis galimybę veikti atstovaujamojo vardu ir jo interesais. Prokūros pagrindu prokūristas turi teisę atlikti teisinius veiksmus nustatytus įstatymų leidėjo, todėl konkrečiai nereikia jų pakartotinai išvardinti prokūroje. Panašiai prokūros paskirtis yra suprantama pagal Vokietijos teisę, kur numatoma, kad prokūra suteikia teisę prokūristui juridinio asmens vardu sudaryti visus sandorius, susijusius su juridinio asmens verslo tvarkymu, tiek teisme, tiek už teismo ribų⁵⁴.

Lietuvos Respublikos teisėje yra įtvirtinti prokūristo teisių apribojimai, kurių jis negali atlikti, o atlikus sudarytas sandoris bus laikomas negaliojančiu. Taigi prokūristui nėra suteiktos teisės perleisti atstovaujamojo nekilnojamąjį daiktą (įmonę) ar suvaržyti teises į jį, pasirašyti atstovaujamojo balansą ir mokesčių deklaraciją, skelbti atstovaujamojo bankrotą, duoti kitam asmeniui prokūrą, priimti į įmonę dalininkus. Tokie veiksmai yra leidžiami tik juridinio asmens organams ar darbuotojams.

CK 2.180 str. numatyta, kad ne vien įstatymas įtvirtina prokūristo ribas, bet tai gali būti nustatyta ir pačioje prokūroje. Tokie apribojimai laikomi vidinio susitarimo rezultatu ir vadovaujantis CK normomis gali būti nustatyti konkrečiam juridiniam asmeniui filialui, veiklos sričiai ar rūšiai, ar gali būti siejami su tam tikromis aplinkybėmis, laiku ar teritorija. Tokie susitarimo būdu pasiekti apribojimai neturi įtakos tretiesiems asmenims tik tokiu atveju, kai tretieji asmenys veikia sąžiningai. Tik kontrahentų nesąžiningumo atveju nustatyti apribojimai yra privalomi išorinio santykio dalyviams.

⁵⁴ HORN N.; KOTZ H.; LESER H. G. *German Private and Commercial Law: An Introduction*. Oxford: Clarendon Press, p. 228.

Kitaip nei įgaliojimas, prokūra yra registruojama viešuose registruose, todėl atstovaujant privatų juridinį asmenį prokūros pagrindu nebūtina su ja supažindinti trečiąjį asmenį, kadangi registro duomenys yra vieši ir visiems prieinami, todėl apribojimai pagal taisyklę yra tik atstovaujamojo ir prokūristo vidinio susitarimo rezultatas ir negali būti taikomas prieš kitą sąžiningą šalį.

Reziumuojant išdėstytą informaciją, galima konstatuoti, kad tais atvejais, kai atstovui yra pavedama daug ir įvairiausių pareigų santykiuose su trečiaisiais asmenimis, patogiausia būtų numatyti atstovavimą prokūros pagrindu. Pastaruoju atveju nėra reikalaujama konkrečiai surašyti suteikiamas prokūristui teises ir pareigas, kadangi teisių ir pareigų apimtys yra įtvirtinamos įstatymiškai.

c) subjektas

Kai yra atstovaujama pagal išduotą prokūrą – Lietuvos teisės doktrinoje vienu iš specifinių prokūros požymių nurodoma tai, kad „prokūra gali būti išduodama tik fiziniam asmeniui, vadinamam prokūristu“⁵⁵. Dažniausiai teisiškai reikšmingus veiksmus atlieka juridinio asmens darbuotojai, todėl pagrįstai įstatymų leidėjas CK 2.176 str. 1 d. įtvirtino galimybę išduoti prokūrą juridinio asmens darbuotojams, paliekant galimybę veikti ir kito asmens pagalba.

d) teisių ir pareigų apimtis bei atsakomybė

CK 2.176 str. numato, kad prokūra suteikia prokūristui teisę atlikti visus teisinius veiksmus, susijusius su juridinio asmens (verslininko) verslu. Nurodoma, kad prokūristas turi teisę veikti juridinio asmens vardu tiek teisminėse, tiek ir ne teismo institucijose, tačiau neaišku ar prokūristas yra laikomas procesiniu atstovu, ar yra įgaliotas atlikti tam tikrus veiksmus, nesusijusius su teisiniu procesu.

Kalbant apie prokūros suteikiamas teises ir pareigas, svarbu paminėti CK 2.179 str., kuriame numatomos teisės, kurių prokūristas neturi teisės atlikti (pavyzdžiui, nekilnojamojo turto perleidimas, prokūros išdavimas ir kt.). Tais atvejais, kai privatus juridinis asmuo nori atstovui pavesti atlikti tam tikrus veiksmus, kurių prokūristas negali atlikti, tuomet geriau atstovavimą įforminti dar vienu papildomu dokumentu – notariškai patvirtintu įgaliojimu. Toks dviejų atstovavimo faktą įrodančių dokumentų išdavimas nėra parankus atstovaujajam, todėl tikėtina, kad patogiau įforminti vieną dokumentą – įgaliojimą, kai norima atstovui pavesti atlikti veiksmus draudžiamus prokūristui. Konstatuotina, kad lyginant įgaliojimą ir prokūrą – pastaroji nėra palanki

⁵⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 341-342.

atstovaujajam, kadangi prokūristui veikiant privataus juridinio asmens vardu yra numatyti apribojimai, atliekant veiksmus išvardintus CK 2.179 str.

Iš kitos pusės įstatymiškai nustatytas prokūristui apribojimas, reikalaujantis nesuteikti prokūros kitam asmeniui, pastarąją daro ne tokią palankią ne tik atstovaujajam, bet ir pačiam prokūristui. Ne visuomet gali susiklostyti palanki situacija, kai atstovaujajasis turėtų realią galimybę suteikti įgaliojimą kitam asmeniui atliekant teisiškai reikšmingus veiksmus vietoj prokūristo, kai pastarasis dėl tam tikrų priežasčių negali veikti privataus juridinio asmens vardu.

CK 2.185 str. numatyta, kad kasdieniniams ir įprastiems veiksams atlikti prokūra nėra reikalinga, todėl tokių veiksmų atlikimui prokūrą reglamentuojančios normos yra taikomos pagal analogiją. Šio straipsnio antroje dalyje numatytos konkrečios prezumpcijos, kada juridinio asmens darbuotojai veikia be specialaus įgaliojimo. Tokiais atvejais už savo darbuotojų veiksmus tiesiogiai atsakingas yra juridinis asmuo. Norėdamas išvengti atsakomybės pastarasis turės įrodyti, kad darbuotojas nebuvo įgaliotas atlikti veiksmų, o kontrahentas tą faktą žinojo ar negalėjo nežinoti.

CK 2.183 str. nustato prokūristo atsakomybę prieš trečiuosius asmenis, tačiau normos dispozicijoje įtvirtinta blanketinė norma, kuri nukreipia į komercinio atstovavimo normas. Iškyla klausimas ar prokūristo atsakomybę, kaip ir prekybos agento atsakomybę, galima apriboti. Vargu ar įstatymų leidėjas norėjo įtvirtinti prokūristo atsakomybės ribojimus. Civiliniame kodekse numatyta, kad prokūristo teisės nėra konkrečiai įtvirtinamos prokūroje, todėl jis gali atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. Be to CK 2.180 str. suteikia galimybę apriboti prokūrą, tačiau tokie apribojimai neturi įtakos tretiesiems asmenims, kadangi tai yra tik atstovaujamojo ir atstovo vidinio susitarimo rezultatas. Vis dėlto, tam tikrais atvejais, kai kontrahentas veikia, siekdamas pakenkti privataus juridinio asmens interesams, ar prokūristas savo veiksmais veikia priešingai atstovaujamojo interesams, tuomet turi būti taikoma išimtis iš taisyklės ir tretieji asmenys neteka galios nesiremti nustatytais apribojimais.

Paminėtina, kad ši norma nustato ir atstovaujamojo atsakomybę už prokūristo veiksmus, kai tretieji asmenys elgiasi sąžiningai. Tačiau tokia nuostata nėra palanki atstovaujajam – privačiam juridiniam asmeniui, kadangi viršijus nustatytus apribojimus, atstovaujajasis ir toliau išliks atsakingas prieš sąžiningus trečiuosius asmenis.

Palyginus privataus juridinio asmens atsakomybę pagal įgaliojimą ir prokūrą darytina išvada, kad atstovui viršijus įgaliojimą, atstovaujajasis turi galimybę pasirinkti, ar patvirtinti sandorį ar ne. Kai atstovas veikia prokūros pagrindu, atstovaujajasis neturi

aukščiau paminėtos galimybės, todėl teisės ir pareigos kylančios pagal prokūristo sudarytą sandorį yra privalomos atstovaujajam.

Iškyla klausimas, kada pasirinkti įgaliojimą, o kada prokūrą? Bendro atsakymo nėra, vienas atvejais prokūra labai optimizuoja bendrovės valdymą, pvz., didelėse įvairia veikla užsiimančiose bendrovėse, taip pat įmonėse, valdomose kelių kuo didesnę kontrolę išlaikyti siekiančių akcininkų, ir pan., kitais atvejais bendrovės puikiai išsiverčia su įgaliojimais, o mažos įmonės kartais naudojasi tik valdymo organų atstovavimu.

2.3.3. *Komercinis atstovavimas privatiems juridiniams asmenims*

a) komercinio atstovavimo samprata

Viena iš privataus juridinio asmenų atstovavimo rūšių yra *komercinis atstovavimas*. Komerciniai atstovavimo teisiniai santykiai yra reguliuojami ne tik nacionalinės teisės mastu, bet ir Europos Sąjungos teisėje.

Pagal CK 2.152 str. atstovavimas yra vykdomas per prekybos agentus. Tai nepriklausomas asmuo, kurio pagrindinė ūkinė veikla – nuolat už atlyginimą tarpininkauti atstovaujajam sudarant sutartis ar sudaryti sutartis atstovaujamojo vardu ir atstovaujamojo sąskaita. Paminėtina, kad komerciniam atstovavimui yra taikomos ne vien tik civilinės teisės normos, bet ir konkurencinė teisė. Komercinio atstovavimo normos yra specialiosios bendrųjų atstovavimo nuostatų (CK 2.132- 2.151 str.) atžvilgiu, todėl bendrosios atstovavimo nuostatos taikomos komerciniam atstovavimui tiek, kiek kitokio reguliavimo nenumato specialiosios komercinio atstovavimo taisyklės⁵⁶.

CK 2.154 str. numato, kad prekybos agento teisės ir pareigos gali būti įformintos raštu arba žodžiu. Įforminimu raštu laikomas tiek įgaliojimo išdavimas (CK 2.137 str.), tiek rašytinės sutarties sudarymas⁵⁷. Galima daryti prielaidą, kad agentui nėra privalu pateikti įgaliojimą tam, kad įsitikinti dėl jam suteiktų įgalinimų. Užsienio teisės doktrina pripažįsta, jog prekybos agentas gali veikti ir tariamo atstovavimo atvejais⁵⁸.

Kadangi prekybos agentas veikia kaip nepriklausomas asmuo, kurio ūkinė veikla yra susijusi su atstovavimu komerciniuose santykiuose, todėl šie asmenys sudarydami komercinio pobūdžio sutartis, atsižvelgiant į tarpusavio teisių ir pareigų apimtis, vykdomos veiklos ypatumus, turi elgtis žymiai apdairiau, atidžiau ir rūpestingiau nei paprasto atstovavimo atveju. Jiems yra taikomas griežtesnis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartas.

⁵⁶ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 294.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 300.

⁵⁸ EISENBERG, M. A. *An Introduction to Agency and Partnership*. 1st edition. New York: The Foundation press, 1987, p. 11-14.

CK 2.154 str. numato, kad agento ar atstovaujamojo reikalavimu jų sutartis privalo būti sudaryta raštu. Teisės reikalauti sudaryti sutartį raštu atsisakymas negalioja. Įstatymų leidėjas papildomai išvardina sąlygas, kurios galioja tik tuomet, kai yra sudaroma rašytinė sutartis. Šios sąlygos yra svarbios komercinių atstovavimo santykių vidinės pusės subjektams, nes priklausomai nuo to, ar dėl jų buvo tartasi, ar ne, kyla skirtingos teisinės pasekmės. Pavyzdžiui, sutarties nutraukimas atstovaujamojo iniciatyva, jeigu prekybos agentas nepasiekė planuotos pardavimų apimties turėtų būti apibrėžtas rašytinėje atstovaujamojo ir prekybos agento sutartyje⁵⁹. Tokiu reglamentavimu, kai tam tikros sąlygos galioja tik informinius rašytinę sutartį, yra siekiama garantuoti tiek prekybos agento, tiek ir atstovaujamojo interesus (pavyzdžiui, civilinės atsakomybės apribojimo atvejus, konkuravimo draudimą ir kt.). Tokiu atveju šalys sudaro komercinio atstovavimo sutartį, kuri yra konsensualinė, dvišalė ir atlygintinė⁶⁰.

Pastebėtina, kad atstovavimo sutarties su prekybos agentu forma skiriasi nuo kitų atstovavimo santykių, kai suteikiami įgaliojimai yra informinami vienašaliu sandoriu – įgaliojimu ar prokūra. Žinoma CK nedraudžia komercinio atstovavimo atveju sudaryti ir šių sandorių, tačiau tokiu atveju nebus taikomos (negalios) CK 2.154 str. 3 d. numatytos sąlygos.

Lyginant teisinius santykius, atsirandančius iš prokūros bei prekybos agento, galime pastebėti keletą skirtumų. Pirma – prokūra išduodama tik fiziniam asmeniui, o prekybos agentas gali būti tiek juridinis, tiek ir fizinis asmuo (verslininkas). Antra yra tai, kad prokūros sudarymo tikslas yra atlikti juridinio asmens vardu teisinius veiksmus, o komercinio atstovavimo atveju prekybos agentas gali atlikti tiek faktinius, tiek ir teisinius veiksmus.

b) atstovavimo sutarties objektas

Aukščiau buvo minėta, kad sutartis su prekybos agentu gali būti sudaroma ir žodžiu, tačiau išskyla klausimas koku pagrindu bus sprendžiamos atstovo teisių ribos, kadangi atstovo kompetencija nėra įtvirtinta raštu. Tokiais atvejais rekomenduotina prekybos agentui išduoti įgaliojimą.

Pastebėtina, kad komercinio atstovavimo atveju, niekur nėra uždrausta papildomai informinti įgaliojimą prie rašytinės sutarties su prekybos agentu, tačiau gali iškilti klausimas – kuris dokumentas turės aukštesnę galią. Sistemiškai aiškinant civilinio kodekso normas, galima daryti pagrįstą išvadą, kad komercinio atstovavimo normos yra specialiosios normos palyginus su bendrosiomis atstovavimo normomis. Atsižvelgiant į

⁵⁹ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 301.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 300.

tai, konstatuotina, kad sutartis numatanti galimybę atstovauti prekybos agentui privatų juridinį asmenį yra specialesnė ir specifiškesnė sutartis nei išduotas įgaliojimas, o tai reiškia, kad esant kontrahentams sąžiningiems, pirmumo teisę turi sutartis sudaryta su privačiu juridiniu asmeniu ir prekybos agentu, kurios pagrindu yra išduotas įgaliojimas. Manytina, kad įgaliojimas negali numatyti daugiau teisių nei pagrindinė sutartis, kadangi jo ribos yra priklausomos ir sąlygotos sutarties su prekybos agentu ribų.

Aiškinant CK 2.154 str. nuostatas, pagal kurias numatyta galimybė su prekybos agentu sudaryti žodinę sutartį, iškyla neaiškumas kuo kontrahentai turėtų remtis, siekdami užtikrinti savas teises ir nustatydami agento veikimo ribas. Tokiu atveju tikslinga papildyti teisės normą, kuri konkrečiau detalizuotų atstovavimą pagal žodinę sutartį su prekybos agentu.

Analizuojant CK 2.154 str. 3 d. nuostatas pastebėtina, kad rašytinės sutarties atveju galioja papildomos sąlygos, nustatančios agento ar atstovaujamojo civilinės atsakomybės apribojimus ar netaikymą, konkuravimo taisykles nutraukus sutartį, sutarties nutraukimo pagrindus, išimtines agento pareigas, atlyginimo priklausomumą nuo sutarties įvykdymo. Darytina išvada, kad sutarties formos pasirinkimas lemia atstovavimo santykių apimtį. Teigtina, kad atstovavimo santykių objektas: atstovo teisių ir pareigų turinys, ribos yra glaudžiai susiję su atstovavimo sandorio sudarymo forma.

Apžvelgus išdėstytą informaciją galima daryti išvadą, kad siekiant išvengti nesusipratimų dėl prekybos agento veikimo ribų santykiuose su trečiaisiais asmenimis, patogiau rinktis rašytinę sutartį su prekybos agentu, kurioje būtų išdėstomos atstovo teisės, pareigos bei civilinės atsakomybės ribos.

c) subjektas

Kai atstovaujama pagal sutartį su prekybos agentu, įstatymų leidėjas įtvirtino prekybos agento apibrėžimą, pagal kurį prekybos agentas laikomas nepriklausomas asmuo, kurio pagrindinė ūkinė veikla nuolat už atlyginimą tarpininkauti atstovaujajam sudarant sutartis ar sudaryti sutartis atstovaujamojo vardu. Įtvirtinama, kad prekybos agentais nelaikomi juridinio asmens organai ir asmenys, taip pat partneriai, veikiantys pagal jungtinės veiklos sutartį. Toks apribojimas buvo įtvirtintas tik 2004 metais⁶¹. Toks normos pakeitimo būtinumas atsirado dėl neaiškumo prieš tai galiojusioje CK redakcijoje, kai nebuvo nustatytas apribojimas asmeniui laikomu prekybos agentu, o tik buvo reglamentuojama prekybos agento samprata.

⁶¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495.

d) teisių ir pareigų apimtis bei prekybos agento atsakomybė

Įstatymų leidėjas yra įtvirtinęs specialią nuostatą (CK 2.162 str.), pagal kurią prekybos agentas turi teisę be specialaus įgaliojimo atlikti bet kokius atstovaujamojo pavedimui tinkamai įvykdyti būtinus veiksmus. Taigi, darytina išvada, kad prekybos agentas yra įpareigotas atlikti teisinius veiksmus, kurie nėra aptarti sutartyje su prekybos agentu, tačiau reikia paminėti, kad ši taisyklė numato galimybę atlikti tikrai ne visus įmanomus veiksmus. Yra įtvirtinama, kad keisti sutarčių sąlygas, priimti sutarties įvykdymą prekybos agentas gali tik tuomet, kai tokios teisės yra specialiai aptartos komercinio atstovavimo sutartyje ar atskirame įgaliojime (CK 2.162 str.).

Įstatymų leidėjas, yra numatęs kiek kitokią atstovaujamojo atsakomybės taisyklę prieš trečiuosius asmenis palyginus su įgaliojimu ar prokūra. Šiuo atveju privatus juridinis asmuo sužinojęs apie sandorį, kurio sudaryti prekybos agentas neturėjo teisės sudaryti, nedelsiant turi pranešti trečiajam asmeniui apie savo nesutikimą. Taigi tyla laikoma pritarimu prekybos agento sudarytam sandoriui. Konstatuotina, kad atstovaujant pagal įgaliojimą ar prokūrą, atstovaujamas bus atsakingas už atstovo veiksmus, kuriais viršijo suteikus įgaliojimus tik tuomet, kai atstovaujamasis tokiam sandoriui pritaria. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas yra numatęs taisykles siekiančias geriau apsaugoti trečiųjų asmenų teises ir daugiau pareigų suteikiant atstovaujajam.

2.4. Privačių juridinių asmenų atstovavimas *ex officio*

2.4.1. Valdymo organų galimybė veikti juridinio asmens vardu

Veikiant privataus juridinio asmens vardu reikšmingai prie vykdomos veiklos prisideda juridinio asmens organai. CK 1.70 str. 2 d. yra įtvirtinta, kad juridinių asmenų vardu sandorius sudaro jų steigimo dokumentuose numatyti organai arba atstovai. CK 2.81 str. yra nustatyta, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, o įstatymų ar steigimo dokumentuose nustatytais atvejais per savo dalyvius.

Juridinis asmuo negali gyvuoti be savo valdymo organų, kuriuos sudaro vienas ar keli fiziniai asmenys, paskirti įmonės valdymo organais įstatymų nustatyta tvarka⁶². Taigi, juridinis asmuo teisiniuose santykiuose gali dalyvauti tik per savo organus ar dalyvius. Juridinį asmenį ir jo organus sieja tam tikri santykiai, todėl valdymo organas,

⁶² ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų civilinė atsakomybė*. 2-asis leid. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 262.

atlikdamas steigiamųjų dokumentų jam priskirtas funkcijas, veikia kaip juridinio asmens atstovas *ex officio*. Tokie santykiai nėra įprastiniai atstovavimo santykiai (apie tai jau buvo kalbėta anksčiau, kai buvo pateikiamos kelios privačių juridinių asmenų atstovavimo nuomonės darbo pirmojoje dalyje), tačiau tokiam juridinio asmens veikimui yra taikomos taisyklės, kokios yra nustatytos privalomojo atstovavimo atveju.

Atitinkami juridinio asmens organai nėra jo atstovai, tačiau suprantami kaip pats juridinis asmuo, nes būtent jie atitinkamų teisės aktų yra įgalioti įgyvendinti juridinio asmens teisingumą ir veiksnumą⁶³. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šį teiginį patvirtino vienoje iš savo nutarčių, kurioje nagrinėjant atstovavimo santykius tarp juridinio asmens ir valdymo organo konstatavo, kad „akcinės bendrovės administracijos vadovas atstovauja bendrovei esant santykiams su trečiaisiais asmenimis ir teisme bei arbitraže. Šia norma numatytas įstatymo pagrindu kylantis atstovavimas bendrovei, kuriam patvirtinti nereikalingas specialus įgaliojimas⁶⁴. Užsienio teisės doktrina taip pat pripažįsta, kad juridinis asmuo, priešingai nei fizinis, gali veikti tik per atstovus⁶⁵.

Praktika rodo, kad teisės doktrinoje yra nusistovėjusi nuomonė, kad privataus juridinio asmens valdymo organų veiksmai pripažįstami juridinio asmens veiksmais ir todėl pastarųjų atlikti teisiškai reikšmingi veiksmai laikomi atstovavimu pagal įstatymą. Norint įrodyti organo teisę veikti juridinio asmens vardu, pakanka pateikti steigimo dokumentus, iš kurių turinio matosi suteikta kompetencija vienam ar kitam privataus juridinio asmens valdymo organui ir jokio kito įgaliojimo neturi būti reikalaujama.

Valdymo organas, kuris laikomas juridinio asmens atstovu pagal įstatymą, ir tik jis gali įgalioti juridinio asmens vardu sudaryti sandorį kitą asmenį pagal įgaliojimą. Tokiu atveju atsirastų sutartinis atstovavimas, kuomet atstovas veikia ne kaip atstovas pagal įstatymą, o pagal išduotą įgaliojimą. Atstovavimas tokiu atveju atsirastų sutarties ar vienašalio sandorio pagrindu.

Viena iš galimybių atstovauti privatų juridinių asmenį – tai kiekybinio atstovavimo galimybė. Ši atstovavimo taisyklė turi būti įtvirtinta juridinių asmenų steigimo dokumentuose bei nurodyta juridinių asmenų registre. Įtvirtinus kiekybinio atstovavimo taisyklę yra siekiama išvengti privataus juridinio asmens valdymo organams piktnaudžiauti suteiktas įgalinimais, todėl kiekybinis atstovavimas yra naudingas ne tik pačiai bendrovei, bet ir jos akcininkams.

⁶³ LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS V.; NEKROŠIUS V. *Civilinio proceso teisė: Vadovėlis*. Vilnius: Justitia, 2003, I tomas p. 290.

⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje V. N. v. UAB „Autosparnai“, Nr. 3K-3-592/2004, kat. 15.2.2.8, 45.4.

⁶⁵ SEALY L. S.; HOOLEY R. J. A. *Commercial Law. Text, Cases and Materials*. 3rd edition. London: Lexis Nexis, 2003, p. 120.

Pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę privataus juridinio asmens vardu gali veikti:

- keli valdymo organo nariai kartu;
- valdymo organo narys ir atstovas kartu;
- valdymo organo narys ir kitas valdymo organo narys kartu;
- valdymo organo narys ir privataus juridinio asmens dalyvis.

Reikia paminėti, kad pagal kiekybinio atstovavimo taisyklę, kartu su valdymo organų nariais visais atvejais turi veikti vadovas. Tokiu atveju privataus juridinio asmens vadovas negalės suteikti kitam asmeniui nei įgaliojimo, nei prokūros, nes visuomet santykiuose su trečiaisiais asmenimis yra įpareigotas veikti įmonės vadovas. Suprantama, kad tokia situacija yra gana nepalanki tiek vadovui, tiek pačiai bendrovei, kadangi ne visuomet vadovas gali veikti pats asmeniškai (ligos, išvykimo atvejais), o sprendimą reikia priimti nedelsiant. Tokiais atvejais protinga būtų suteikti įgaliojimą veikti privataus juridinio asmens vadovo vardu, tačiau tokį įgaliojimą turėtų pasirašyti visi kiekybinio atstovavimo įpareigoti veikti asmenys.

Konstatuotina, kad kiekybinis atstovavimas gali būti tiek absoliutus, tiek ir santykinis. Įstatymai dažniausiai to tiesiogiai nereguliuoja ir kiekybinio atstovavimo apimtys kartu su atstovavimo taisykle yra įtvirtinamos atitinkamai arba privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose, arba tam tikro organo sprendime. Stengiantis išvengti bendrovės kasdieninės veiklos vykdymo apsunkinimo ir remiantis kiekybinio atstovavimo taisykle juridinį asmenį atstovaujantys valdybos nariai turi teisę išduoti bendrą įgaliojimą kuriam nors vienam valdybos nariui aiškiai tokiam įgaliojime nustatytose ribose ir numatytiems sandoriams.

Pažymėtina, kad kiekybinio atstovavimo taisyklės įstatyminis reglamentavimas nėra labai palankus privatiems juridiniams asmenims. Galima išvardinti keletą jo trūkumų:

✓ Pasirinkus tokį atstovavimo būdą pirmiausiai būtų susiduriama su kiekybinio atstovavimo bendrovėje pritaikomumu, kadangi atstovavimas numatomas tik siauram subjektų ratui.

✓ Kiekybinio atstovavimo taisyklės įgyvendinimas galimas tik tose įmonėse, kuriose yra sudaromi keli valdymo organai, eliminuojant kiekybinio atstovavimo įgyvendinimo galimybę mažuose privačiuose juridiniuose asmenyse, kur veikia tik vadovas – įmonės direktorius. Juose kiekybinio atstovavimo taisyklės įgyvendinimo mechanizmas tampa neįmanomas.

✓ Akcinių bendrovių įstatymo nuostatos, susijusios su kiekybinio atstovavimo taisyklės įgyvendinimu yra prieštaraujančios CK 2.83 str., kuris numato galimybę, kad juridinio asmens vardu gali veikti keli valdymo organų nariai kartu ar

valdymo organo narys ir kito organo narys kartu, ar valdymo organo narys ir atstovas kartu, ar valdymo organo narys ir dalyvis kartu.

Kalbant apie kiekybinio atstovavimo bendrovei taisyklių įgyvendinimą, pažymėtina, kad remiantis Europos Tarybos pirmąja direktyva⁶⁶, Europos Sąjungos valstybės narės turi laikytis reikalavimų, kurie įpareigoja valstybes nares registruoti atstovavimo bendrovei taisykles viešuose registruose tam, kad atstovavimo faktą galima būtų panaudoti prieš trečiuosius asmenis.

Analizuojant privataus juridinio asmens santykius su kitomis šalimis, vieną iš aktualiausių vietų užima bendrovės vadovas, kuris turi teisę vienvaldiškai veikti privataus juridinio asmens vardu.

Pagal Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 37 str. 4 d. yra numatyta, kad su bendrovės vadovu yra sudaroma darbo sutartis, tačiau vadovo ir privataus juridinio asmens santykiai nėra eiliniai darbo santykiai. Bendrovės vadovo kompetenciją nustato įstatymai, steigimo dokumentai, lokalieji aktai⁶⁷. LAT⁶⁸ ne kartą yra konstatavęs, kad santykiai susiklostantys tarp bendrovės ir jos vadovo yra ypatingi. Iš vienos pusės tai yra atstovavimo santykiai, kuomet bendrovės vadovui, kaip bendrovės įgaliotiniui, pavedama veikti jos vardu ir savo veiksmais sukurti bendrovei teises ir pareigas. Iš kitos pusės, bendrovės vadovas teikia tam tikras intelektines paslaugas, t.y. užtikrina kasdienį bendrovės funkcionavimą ir jos reikalų tvarkymą. Galų gale bendrovės vadovo veikla yra profesinė veikla ir pragyvenimo šaltinis, t.y. bendrovės vadovo ir bendrovės santykiams būdingas darbuotoją ir darbdavį siejančio darbo santykio elementas. Todėl nors tarp bendrovės vadovo ir bendrovės yra sudaroma darbo sutartis, tačiau šie santykiai iš esmės atitinka ne darbo teisinius santykius, o civilinius teisinius santykius, kuriems taikomos

⁶⁶ 1986 m. gruodžio 18 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyva 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo [interaktyvus]. OL, 1986, L 382, [Žiūrėta: 2007-03-13]. Prieiga per internetą:

< http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=15499&p_query=68%2F151&p_tr2=2 >.

⁶⁷ BAGDANSKIS, T. Darbdaviui atstovaujančio asmens materialinės atsakomybės problemos. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 56, p. 89.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 16 d. nutartis c.b. *V. P. v. Radviliškio rajono savivaldybė ir kt.*, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 2.11; Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. lapkričio 28 d. nutartis c.b. *AB „Laivitė“ v. G. R.*, Nr. 3K-3-1203/2001, kat. 7.3.1; 21.2.2.1; 21.6; 39.6.3.2.13; 94.2; Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 4 d. nutartis c.b. *UAB „Coris Vilnius“ v. M. M.*, Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1; Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 23 d. nutartis c.b. *Varėnos rajono valdyba v. A. T.*, Nr. 3K-3-167/2001, kat. 7.3.2.; Lietuvos Aukščiausio teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 15 d. nutartis c.b. *A. K. v. UAB „Interarbo“*, Nr. 3K-3-192/2004, kat. 21.6; Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis c.b. *V. S. v. Kooperatinė bendrovė Lietuvos kooperatyvų sąjunga*, Nr. 3K-3-123/2006, kat. 11.9.12; 19.2; 95.3; Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 27 d. nutartis c.b. *AB „Dirbtinis pluoštas“ v. G. P.*, Nr. 3K-3-480/2004, kat. 18.2; 21.6 ir kt.

pavedimo sutartį reguliuojančios teisės normos. Bendrovės vadovo buvimas bendrovės valdymo organu sąlygoja tai, kad dauguma jo teisių ir pareigų atsiranda įstatymo, o ne sutarties pagrindu, taigi bendrovės vadovo ir bendrovės santykiams daugiau būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai. LAT nuomone, tarp bendrovės vadovo ir bendrovės susiklostantys santykiai, savo esme atitinka pavedimo teisinius santykius.

Tokia nuostata nesudaro pagrindo teigti, kad vadovas tokiu atveju pripažįstamas atstovu pagal sutartį, kadangi bendrovės vadovas pareigas pradeda eiti tik nuo jo išrinkimo, jeigu sutartyje nenustatyta kitaip. Paminėtina, kad vadovas yra privalomas vienasmenis bendrovės organas. Galima pagrįstai teigti, kad juridinio asmens vadovas pradeda veikti ne darbo sutarties, o kitu pagrindu. Taigi, vadovas pagal Akcinių bendrovių įstatymą veikia kaip atstovas pagal įstatymą ir yra privataus juridinio asmens atstovas *ex officio*. Peršasi logiška išvada, kad bendrovės vadovui sprendžiant atsakomybės klausimus kylančius privataus juridinio asmens atstovavimo santykiuose turi būti taikoma ne darbo, o civilinė teisė.

Svarbu aptarti, kad pagal Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymo⁶⁹ 7 str. individualiose įmonėse yra tik vienintelis valdymo organas – individualios įmonės vadovas. Jo kompetencija ir funkcijos turi būti įtvirtintos individualios įmonės nuostatuose. Jei vadovas nėra paskirtas, jo funkcijas vykdo individualios įmonės savininkas, tai yra asmuo įgyvendinantis juridinio asmens teises ir pareigas santykiuose su trečiaisiais asmenimis.

Aptariant atstovavimo ūkinėse bendrijose ypatumus, reiktų atkreipti dėmesį, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymo⁷⁰ 12 str. bendrijos reikalus ir sprendimus visais bendrijos veiklos klausimais priima bendrijos tikrieji nariai. Taigi kiekvienas ūkinės bendrijos tikrasis narys turi teisę veikti bendrijos vardu, jei bendrijos jungtinės veiklos sutartyje nėra numatyta kitaip, išskyrus komanditorius, kadangi pastarieji neturi teisės atstovauti bendrijai. Jeigu komanditorius, nesilaikydamas šio reikalavimo, sudaro bendrijos vardu sandorį, tai jis atsako solidariai su tikraisiais nariais pagal prievoles, kurios atsirado iš tokio sandorio, visu savo turtu.

To paties straipsnio antroji dalis numato, kad tikrieji nariai, įgaliojami atstovauti bendrijai, gali atstovavimo veiksmus perleisti kitam tikrajam nariui, jeigu tai numatyta bendrosios jungtinės veiklos sutartyje. Bendrijos vardu jos nario sudarytas sandoris sukuria jai teises ir pareigas tik tuo atveju, jeigu tokių sandorių sudarymas buvo numatytas bendrosios jungtinės veiklos sutartyje arba jeigu tokį sandorį prisiima visi

⁶⁹ Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.

⁷⁰ Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr. 31-747.

tikrieji nariai vienbalsiai priimtu nutarimu. Bendrosios jungtinės veiklos sutartyje numatytais atvejais atstovauti bendrijai gali samdomas asmuo, kuris nėra bendrijos nariu. Jo įgalinimai apibrėžiami notarine tvarka patvirtintame įgaliojime.

Pagal CK normas, yra keletas atvejų, kai privatus juridinis asmuo norėdamas įgyvendinti savo teises, priverstas naudotis atstovo paslaugomis, nes paties juridinio asmens teisių ir pareigų įgyvendinimas pagal įstatymą nėra galimas, o atlikti veiksmai pažeidžiant šią nuostatą laikomi atliktais netinkamai ir teisinės reikšmės neturi.

Kalba eina apie privalomąjį advokato dalyvavimą civiliniame procese institutą. CK numato, kai civilinėje byloje būtinas advokato dalyvavimas:

- priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo;
- juridinio asmens veiklos tyrimo.

Tokių bylų išskirtinumas sietinas su viešuoju interesu, kad nebūtų pažeisti juridinio asmens interesai. Tokiomis bylomis gali būti suinteresuotas ne tik pats juridinis asmuo, bet ir valstybė, o kartais su tuo susiję gali būti ir visuomenės interesai.

Pažymėtina, kad juridinio asmens valdymo organai veikia kaip atstovai *ex officio* pagal įstatymą, kadangi tik per valdymo organus juridinis asmuo gali sudaryti sandorius, dalyvauti santykiuose su trečiaisiais asmenimis. Tik juridinio asmens valdymo organai gali įgalioti kitus asmenis veikti privataus juridinio asmens vardu. Tam kad įgyvendinti juridinio asmens valdymo organo teisę, tai yra veikti juridinio asmens vardu, nėra išreikštas įstatyminis reikalavimas pateikti atstovavimo faktą patvirtinančius dokumentus, o tokiais atvejais steigimo dokumentuose turi būti nurodoma informacija apie juridinio asmens organų kompetenciją ar konkrečiam fiziniam asmeniui suteikiamus įgalinimus.

Apžvelgus išdėstytą medžiagą, galima daryti išvadą, kad tais atvejais, kai privataus juridinio asmens vardu veikia jo valdymo organas, laikoma, kad tai yra atstovavimas pagal įstatymą (atstovai *ex officio*), o kitais atvejais yra sutartinis atstovavimas. Pastarojo atvejais visuomet turi būti išduodamas dokumentas – įgaliojimas, prokūra ar kitas dokumentas (pavyzdžiui, sudaroma sutartis su prekybos agentu). Galima būtų pažymėti, kad nacionaliniai įstatymai reglamentuoja tik bendruosius atstovavimo privačiam juridiniam asmeniui principus ir taisykles. Tuo tarpu konkrečios atstovavimo (įskaitant ir kiekybinį atstovavimą) taisyklės bei jų apimtis dažniausiai paliekamos bendrovių pasirinkimui įtvirtinti steigimo dokumentuose ar atskiru bendrovės organų sprendimu.

Paminėtina, kad valdyba, kaip privataus juridinio asmens valdymo organas, turi teisę atstovauti bendrovę, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad santykiuose su trečiaisiais asmenimis turi veikti visi valdybos nariai, kas nėra privačiam juridiniam asmeniui patogu.

Siekiant atstovavimo santykiuose apsiriboti tik vieno valdymo organo nariu iškyla sutartinio atstovavimo atvejai, kai fizinis asmuo veikia bendrovės vardu, tai yra pagal įgaliojimą, prokūrą ar kitą dokumentą. Taigi tokiais atvejais atstovavimo santykiai kvalifikuojami pagal sutartinio atstovavimo taisykles, eliminuojant įstatyminio atstovavimo galimybę. Vienas fizinis asmuo negali būti laikomas valdymo organu (nors ir būtų valdymo organo narys), todėl logiška, kad pastarojo veikimui neturėtų būti taikomos normos, susijusios su valdymo organų veikimu juridinio asmens vardu, tai yra su įstatyminiu atstovavimu.

2.4.2. Valdymo organų, kaip privataus juridinio asmens atstovų, teisės, pareigos ir atsakomybė

Juridiniai asmenys įgyja teises, prisiima pareigas ir jas įgyvendina per savo valdymo organus, kurie sudaromi veikia pagal įstatymus ir privataus juridinio asmens steigimo dokumentus. (CK 2.81 str.). Tų pačių teisės aktų pagrindu privataus juridinio asmens vardu gali veikti ir jo dalyvis, tai yra privatus fizinis asmuo. Taigi darytina išvada, kad įmonė, kaip juridinis asmuo, gali dalyvauti ūkinėje – komercinėje veikloje tik per savo valdymo organus, kuriuos sudaro fiziniai asmenys.

Pastebėtina, kad tais atvejais, kai privataus juridinio asmens vardu atstovauja valdymo organai, tarp pastarojo ir juridinio asmens susiklosto dvejopo pobūdžio santykiai. Iš vienos pusės tarp valdymo organo ir juridinio asmens susiklosto vidiniai santykiai, o iš kitos pusės, valdymo organai veikdami privataus juridinio asmens vardu sudaro įvairaus pobūdžio sandorius su trečiaisiais asmenimis, tai yra dalyvauja išoriniuose santykiuose. Darytina išvada, kad juridinio asmens valdymo organai veikdami privataus juridinio asmens vardu laikomi įstatyminiais jo atstovais, todėl tokio pobūdžio santykiams yra taikomos atstovavimo santykius reglamentuojančios teisės normos.

Analizuojant Civilinio kodekso normas galima surasti, kad įstatymų leidėjas kalba atskirai apie dvi sąvokas „atstovo įgaliojimų viršijimas“ (CK 1.82 str.) ir „juridinio asmens organo kompetencijos viršijimas“ (CK 1.92 str.). Todėl jei juridinio asmens organas pažeis savo kompetenciją, negalima taikyti normos dėl įgaliojimus viršijusios atstovo sudarytų sandorių, o šiam atvejui reiktų taikyti specialesnę taisyklę numatyta CK 1.92 str. – juridinio asmens organo kompetencijos viršijimas.

Valdymo organams veikiant privataus juridinio asmens vardu ir įgyvendinant įstatymų ar steigimo dokumentų pagrindu suteiktas jiems teises ir pareigas privalu laikytis tam tikrų pareigų. CK 2.87 str. įtvirtina juridinio asmens organų pareigas, tokias kaip

sąžiningo ir protingo veikimo juridinio asmens ir kitų juridinio asmens organų narių atžvilgiu; konfidencialumo, lojalumo, interesų konflikto vengimo, turto atskyrimo ir kitos pareigos. Jų nevykdymas užtraukia visišką valdymo organo atsakomybę prieš juridinį asmenį, išskyrus įstatymo, steigimo dokumento ar sutarčių nustatytais atvejais.

Nagrinėjant privačių juridinių asmenų atstovavimo teisinius aspektus aktualesnės tampa situacijos, kai organas veikdamas juridinio asmens vardu peržengia nustatytas kompetencijos ribas ar veikia neturėdamas tam įgalinimo. Iškyla klausimas ar juridinis asmuo yra atsakingas už tokio asmens sudarytus sandorius, ar reikalauti tokį sandorį pripažinti negaliojančiu. Šis klausimas yra aktualus, todėl jo sprendimas priklauso nuo *ultra vires* doktrinos taikymo, apie kurią bus kalbama trečiajame skyriuje.

Paminėtina, kad sistemiškai taikant CK nuostatas, iškyla klausimas dėl juridinio asmens organų atsakomybės veikiant privataus juridinio asmens vardu. Tais atvejais, kai atstovaujama valdymo organo, tačiau pažeidžiant nustatytą kompetenciją – juridinis asmuo pagal CK 2.83 str. 1 d. prisiima teises ir pareigas, kylančias iš tokio atstovavimo be atskiro pritarimo ar nepritarimo. Tai sąlygoja didesnę juridinio asmens atsakomybę jo valdymo organo veikimo sferoje.

Kiek kitokios taisyklės taikytinos, kai atstovaujant privatų juridinį asmenį veikia ne valdymo organas, bet kiti asmenys, įskaitant ir kitus juridinio asmens organus ar fizinius asmenis, kurie neturėjo teisės veikti juridinio asmens vardu ar viršijo suteiktus įgalinimus. Tokiais atvejais yra taikomas ne CK 2.83 str., bet CK 2.136 str., kuris numato, kad sandorio galiojimas yra priklausomas nuo privataus juridinio asmens pritarimo ar nepritarimo atliktiems atstovo veiksams.

Konstatuotina, kad juridinio asmens atstovavimo santykiuose patogiau veikti ne per valdymo organus, kadangi jų veikimas sąlygoja didesnę privataus juridinio asmens atsakomybę prieš sąžiningus trečiuosius asmenis, o per kitus asmenis.

3. *ULTRA VIRES* DOKTRINOS YPATUMAI PRIVAČIŲ JURIDINIŲ ASMENŲ ATSTOVAVIMO INSTITUTE

Pažodžiui išvertus iš lotynų kalbos, *ultra vires* reiškia „daugiau negu leidžia jėgos“, tai yra nusako veiksmus, kurie viršija valstybės institucijos, pareigūno, įmonės ar kitos asmens kompetenciją⁷¹. Ši doktrina yra žinoma ne vien tik viešojoje, bet ir privatinėje teisėje.

Kadangi pirmieji juridiniai asmenys atsirado kaip karaliaus ar kito suvereno privilegijos rezultatai, todėl įmonių steigimo procedūra galėjo būti tik potvarkinė. Tokią padėtį nulėmė tai, kad karaliaus ar kitos valdžios institucijos norėjo pasilikti įmonės veiklos kontrolės funkciją⁷². Todėl įmonės buvo steigiamos valdžios aktu, kuris kartu nustatydavo ir įmonės veiklos sritį bei tikslus. Šios priežastys įtakojo įmonės specialų teisumą, todėl veiksmai, prieštaraujantys nustatytam teisnumui būdavo laikomi neteisėtais ir negaliojančiais.

Tokia tvarka vėliau nebeatitiko verslo poreikių, kadangi egzistavusi įmonių padėtis nebuvo priimtina nei pačioms bendrovėms, nei tretiesiems asmenims. Besiplėtojant verslo laisvei, įmones pradėjo steigti fiziniai ar juridiniai asmenys, vadinami steigėjais, kurie patys galėdavo numatyti steigiamos įmonės tikslus ir veiklos sritis. Kadangi *ultra vires* doktrina ir toliau buvo taikoma, todėl dažnai į privataus juridinio asmens steigimo dokumentus buvo įrašoma visos galimos veiklos sritys arba nurodomas įmonės tikslas – verstis bet kokia įstatymų neuždrausta veikla. Dėl šių priežasčių daugelyje valstybių buvo atsisakyta specialaus juridinio asmens teisnumo ir pripažinta, kad privatūs juridiniai asmenys turi bendrąjį teisumą, tai yra privatiems juridiniams asmenims buvo suteikta galimybė verstis bet kokia įstatymo neuždrausta veikla.

Ilgainiui įmonių teisėje susiformavo šie *ultra vires* doktrinos aspektai:

1. *Ultra vires* reiškia, kad įmonės veiksmai prieštarauja jos veiklos tikslams, nurodytiems įmonės veiklos dokumentuose – steigimo akte ar sutartyje, įstatuose ir pan. Būtent šia prasme *ultra vires* doktrina ir yra suprantama bendrojoje teisėje.

2. *Ultra vires* reiškia, kad įmonės valdymo organas viršijo įstatyme ar įmonės veiklos dokumentuose nustatytą savo kompetenciją. Šis *ultra vires* doktrinos aspektas vyrauja civilinės teisės tradicija grindžiamų valstybių įmonių teisėje.⁷³

⁷¹ *A dictionary of Law*. 3rd ed. Oxford University Press, Oxford 1994, p. 410.

⁷² ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS, V. *Įmonių vadovų civilinė atsakomybė*. 2-asis leid. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999, p. 267.

⁷³ *Ibidem*, p. 266.

Pagal CK 2.74 str. *ultra vires* doktrina pilna apimtimi taikoma tik viešiesiems juridiniams asmenims, o tuo tarpu privatūs juridiniai asmenys pagal naująjį Civilinį kodeksą įgyja bendrąjį teisingumą, todėl jų sudaromų sandorių srities neriboja steigimo dokumentai. Toks reglamentavimas buvo naujovė Lietuvoje, kadangi galiojusi 1964 metų Civilinio kodekso redakcija numatė, kad specialųjį teisingumą turėjo tiek viešieji, tiek ir privatūs asmenys, vadinasi *ultra vires* doktrina buvo taikoma visa apimtimi. Pagal tuo metu galiojusio civilinio kodekso normas buvo numatyta, kad negalioja toks sandoris, kuris juridinio asmens sudarytas, prieštaraujant tikslams, nurodytiems jo steigimo dokumentuose ar bendruose tos rūšies organizacijų nuostatuose⁷⁴. Tokios taisyklės buvo laikomasi ir teismų praktikoje. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinėje byloje Nr. 3K-3-758/2001 teisėjų kolegija konstatavo, kad sandoris, kuris yra sudarytas kito asmens vardu – neįgalinto sudaryti sandorį asmens arba perviršijant įgalinimą – sukuria, pakeičia ir panaikina teises ir pareigas atstovaujajam tik tuo atveju, kai atstovaujamas po to pritaria visam šiam sandoriui arba viršijančiai įgalinimą jo daliai. Paskesnis atstovaujamojo pritarimas sandorį daro galiojantį nuo jo sudarymo momento. Tai reiškia, kad *ultra vires* doktrina visa apimtimi nėra taikoma privatiems juridiniams asmenimis, išskyrus tuos atvejus, kai sudarytą sandorį vėliau patvirtina pats juridinis asmuo.

Toks reglamentavimas įtakojo trečiuosius asmenims. Pastarieji neturėjo jokių garantijų dėl pažeistų teisėtų interesų apsaugos, tais atvejais kai yra sudaromas sandoris su atstovu, veikiančiu privataus juridinio asmens vardu, ir paaiškėjus, kad buvo peržengtos įgaliojimų suteiktos ribos. Esant tokiai situacijai buvo pripažįstama, kad tai yra *ultra vires* sandoris ir toks sandoris yra laikomas negaliojančiu.

Tikėtina, kad tokį *ultra vires* doktrinos taikymą nulėmė poreikis keisti, o tai galėjo sąlygoti eurointegraciniai procesai, kadangi buvo priimta Europos Sąjungos direktyva, reglamentuojanti *ultra vires* doktrinos klausimą (1968 m. kovo 09 d. pirmojoje įmonių direktyvoje 68/151/EB buvo reglamentuojama, kad įmonės valdymo organų veiksmai, peržengiantys įmonės veiklos ribas, yra privalomi įmonei ir sukuria jai teises ir pareigas, išskyrus atvejus, kai veiksmai prieštarauja įstatymo nustatytai įmonės valdymo organų kompetencijai).

Taigi dabar galiojančioje Civilinio kodekso redakcijoje yra numatyta, kad *ultra vires* doktrinos taikymas yra panaikintas privačių juridinių asmenų atžvilgiu. CK 2.83 str. 1 d. numato, kad sandoriai, kuriuos sudarė privačiojo juridinio asmens valdymo organai, pažeisdami savo kompetenciją, sukelia prievolės juridiniam asmeniui. Tokiais atvejais

⁷⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138.

sandorį sudaręs asmuo yra subsidiariai atsakingas tik tuo atveju, kai privatus juridinis asmuo kitos sutarties šalies teisėto reikalavimo visiškai nepatenkina.

Atkreiptinas dėmesys, kad *ultra vires* doktrina pilna apimtimi dar ir dabar yra taikoma tais atvejais, kai privataus juridinio asmens vardu veikia keli valdymo organo nariai kartu (tokio veikimo galimybės yra kelios – privatų juridinių asmenų atstovauja organo narys su atstovu ar su kito organo nariu, ar narys ir dalyvis kartu), tai yra tais atvejais, kai yra nustatytas kiekybinis privataus juridinio asmens atstovavimas.

Pagal CK 2.83 str. 2 d. nuostatas kiekybinio atstovavimo galimybė turi būti įforminta tiek juridinio asmens steigimo dokumentuose, nurodytas juridinių asmenų registre ir paskelbtas juridinių asmenų registro nuostatų nustatyta tvarka. Tokią pačią kiekybinio atstovavimo taisyklę pakartoja ir Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. numatantis, kad jeigu bendrovės įstatuose numatytas kiekybinis atstovavimas, įstatuose turi būti nustatyta konkreti tokio atstovavimo taisyklė, kad juridiniam asmeniui atstovauja tik valdymo organas *in corpore* ir (arba) kiekvienas valdymo organo narys savarankiškai. Taigi steigimo dokumentuose nurodytas kiekybinis atstovavimas turi būti absoliutus ir negali būti jokių ribojimų, susijusių su tam tikra veikla, sandorių verte ir kitais apribojimais⁷⁵.

Akcinių bendrovių įstatymo 19 str. nustato, kad kolegialus valdymo organas nėra privalomas juridiniam asmeniui, todėl steigiant privatų juridinių asmenų steigėjai privalo apsispręsti dėl kiekybinio atstovavimo taisyklės. Taigi, kiekybinis atstovavimas nėra privalomas juridiniam asmeniui, o tuo pačiu yra apsisprendžiama dėl *ultra vires* doktrinos taikymo, tai yra ar valdymo organų kompetencija bus apribojama atstovaujant privatų juridinių asmenų santykiuose su trečiaisiais asmenimis.

Kiekybinio atstovavimo negalima lyginti su įstatyminiu privataus juridinio asmens veiklos apribojimu, todėl už sandorius, kuriuos sudarant buvo viršijama valdymo organų kompetencija yra atsakingas privatus juridinis asmuo, išskyrus tuos atvejus, kai kontrahentas veikia nesąžiningai.

Be to privatieji juridiniai asmenys steigimo dokumentuose gali numatyti specialųjį teisnumą, tačiau tai negali įtakoti trečiųjų asmenų. Todėl sandoris, kuris sudarytas viršijant numatytą teisnumą gali būti pripažįstamas negaliojančiu tik tuo atveju, kai kita šalis žinojo ar turėjo žinoti, jog sandoris sudarytas viršijant juridinio asmens teisnumą. Tokia taisyklė išplaukia iš CK 2.85 str. įtvirtintos taisyklės, kad juridinių asmenų valdymo organų kompetencijos, numatytos steigimo dokumentuose, nurodymas juridinių

⁷⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 190.

asmenų registre ir viešas paskelbimas neturi įtakos CK 2.83 str. nuostatų taikymui. Daroma išvada, kad kiekybinės atstovavimo taisyklės viešas paskelbimas nėra pakankamas įrodymas, kad kontrahentas yra nesąžiningas. Tai reiškia, kad tais atvejais, kai yra sudaromas sandoris, viršijantis valdymo organo narių kompetenciją, reikia įrodyti priešingos šalies nesąžiningumą. Būtina įrodyti, kad kontrahentas atliko reikiamą tyrimą (pvz., gavo teisininko konsultaciją), kuriuo nustatyta, kad sudaromas sandoris viršys juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, t.y. turi būti įrodyta analizavus juridinio asmens valdymo organų kompetenciją dėl sudaromo sandorio⁷⁶.

Taigi, susisteminus CK 2. 83 str., CK 2.85 str. normas galima daryti išvadą, kad tiek kiekybinio atstovavimo nustatymas privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose ir viešai paskelbus įstatymų nustatyta tvarka, nėra pagrindas atleisti nuo pareigos vykdyti sandorius, kai juos sudarę juridinio asmens organai yra viršiję suteiktos kompetencijos ribas. Tik tuo atveju, kai įrodoma, kad trečiasis asmuo žinojo kiekybinio atstovavimo taisyklę ir yra atlikęs tyrimą, (kadangi kiekybinio atstovavimo taisyklės paviešinimas nėra pakankamas pagrindas pripažinti trečiąjį asmenį pripažinti nesąžiningu), *ultra vires* doktrinos taikymas yra galimas ir privačių juridinių asmenų veikloje.

Juridinio asmens valdymo organo kompetencijos pažeidimas yra suprantamas kaip tam tikro veiksmo atlikimas, kuris nepriskirtas valdymo organo kompetencijai, neteisėto sprendimo priėmimas dėl procedūrinių ar kitokių priežasčių, kuomet sandoris juo remiantis jau sudarytas, neteisėtai paskirto valdymo organo sprendimas sudaryti sandorį, juridinio asmens veiklos dokumentų bei įstatymų nustatytos kompetencijos viršijimas ir panašiai⁷⁷. Bet reikia nepamiršti, kad iš sąžiningo kontrahento taip pat yra reikalaujama ne tik būti susipažinusiam su privataus juridinio asmens veiklą reglamentuojančiais teisės aktais, o taip pat santykiuose būti atidžiam, teisingai įgyvendinti savo turimas teises ir pareigas. Jei privataus juridinio asmens valdymo organas sudaro sandorį ne tik viršydamas nustatytą kompetenciją, bet ir sudarydamas sandorį, prieštaraujantį imperatyvioms įstatymo normoms, sandoris bus laikomas niekiniu ir negaliojančiu, o tretieji asmenys remtis įstatymo normų nežinojimu negali (*ignorantia non excusat*). Atkreiptinas dėmesys, kad įstatymo draudimu nėra laikomas juridinio asmens dalyvių susirinkimo pritarimas, kuris reikalingas sandoriui sudaryti, vadovaujantis įstatymo reikalavimais⁷⁸.

⁷⁶ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002, p. 190.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 188.

⁷⁸ Cit. op. 83, p. 188.

Reziumuojant, darytina išvada, kad privataus juridinio asmens valdymo organo sudarytas sandoris, kuriuo yra viršijamos jam suteiktos kompetencijos ribos, yra privalomas juridiniam asmeniui, tačiau yra reikalaujama, kad kontrahentas, sudaręs sandorį, būtų sąžiningas. Priešingu atveju toks sandoris nesukelia jokių teisinių pasekmių, kadangi nėra juridiniam asmeniui privalomas.

IŠVADOS

Galima teigti, kad darbo pradžioje iškeltą tikslą – išanalizuoti privataus juridinio asmens atstovavimo teorinius ir praktinius aspektus – pavyko pasiekti. Apibendrinus atlikto tyrimo rezultatus pateikiamos tokios pagrindinės išvados:

1. Tyrimas parodė, kad privataus juridinio asmens valdymo organų funkcija – įgyvendinti juridinio asmens subjektiškumą. Remiantis Civilinio kodekso ir Akcinių bendrovių įstatymo nuostatomis darytina išvada, kad atstovavimo funkcija priklauso juridinio asmens kolegialiam organui – valdybai ir/ar valdymo organui – vadovui. Pastaroji funkcija yra tinkamas kriterijus atibojant valdymo organus, galinčius atstovauti privatų juridinių asmenų nuo kitų juridinio asmens organų.

2. Išanalizavus bendrovės valdymo ir priežiūros organų struktūrą darytina išvada, kad tik tose įmonėse, kuriose nustatyta dvipakopė valdymo struktūra, privataus juridinio asmens atstovavimo teisės yra suteikiamos valdybai. Valdyba, kaip organas, turi teisę atstovauti juridinį asmenį ir sudaryti visus sandorius pastarojo vardu ir interesais.

3. Atstovavimo santykio konstrukcija yra sudėtinga, todėl būtina skirti vidinį ir išorinį teisinį santykį. Vidinis atstovo ir atstovaujamojo teisinis santykis visuomet kyla ankščiau nei išorinis, taigi, gali būti laikomas išorinio atstovavimo teisinio santykio atsiradimo prielaida. Tam, kad atstovas galėtų veikti atstovaujamojo vardu (tai susiję su privataus juridinio asmens valdymo organais) būtina pateikti dokumentą įrodantį vidinį atstovavimo teisinį santykį.

4. Juridinio asmens valdymo organų veikimas pastarojo vardu yra priskiriamas įstatyminiam atstovavimui ir nėra laikytinas sutartinio atstovavimo porūšiu, turinčiu specifinę įgalinimų įforminimo tvarką ir asmenų, galinčių būti atstovais, ratą.

5. Pažymėtina, kad atstovui veikiant įgaliojimo pagrindu ir jį viršijant, nėra aiškios taikytinos normos privataus juridinio asmens atsakomybės prieš kontrahentą atveju. Išskyla įstatyminės kolizijos atvejai tarp CK 2.133 str. 9 d. ir CK 2.136 str. Manytina, kad kiekvienu konkrečiu atveju būtina analizuoti sandorių subjektų siekiamus tikslus, ir taip minimizuoti galimų teisėtų interesų pažeidimo galimybes.

6. Konstatuojant, kad prokūristo atsakomybė yra taikytina pagal analogiją prekybos agento atsakomybę reglamentuojančias normas, teigtina, kad priešingai nuo prekybos agento yra tai, kad prokūristo atsakomybės negalima apriboti, suvaržyti ar iš viso netaikyti. Darytina išvada pagrindžiama tuo, kad atstovaujamojo ir prokūristo aptarti veiksmų apribojimai yra vidinio susitarimo rezultatas, neįtakojantis sąžiningų trečiųjų asmenų.

7. *Ultra vires* doktrinos taikymas privačių juridinių asmenų veikloje reiškia ne ką kita, o sandorių, prieštaraujančių tikslams ar viršijančių valdymo organų kompetenciją, galiojimą išskyrus kontrahento nesąžiningumo atvejus arba įstatymų nustatyta tvarka įtvirtintą kiekybinio atstovavimo taisyklę.

NAUDOTA LITERATŪRA

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 123 – 5574).
2. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914).
3. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 1.3, 2.55, 2.61, 2.79, 2.112, 2.152, 2.160, 2.167, 4.176, 6.292, 6.298, 6.299, 6.747, 6.748, 6.751, 6.753 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. (Valstybės žinios, 2004, Nr. 72-2495).
4. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso išgaliojimo, patvirtinimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr. 74 – 2262).
5. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (Valstybės žinios, 1964, Nr. 19-138).
6. Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991).
7. Lietuvos Respublikos ūkinių bendrijų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 1990, Nr. 31-747).

Specialioji literatūra:

1. ABRAMAVIČIUS, A.; MIKELĖNAS V. *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*. Antras leidimas. Vilnius, 1999.
2. BAGDANSKIS, T. Darbdaviui atstovaujancio asmens materialinės atsakomybės problemos. *Jurisprudencija*, 2004, nr. 56, p. 87- 95.
3. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslų ir enciklopedijos leidybos institutas, 2000.
4. EDWARDS, V. *Europos sąjungos bendrovių teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
5. GREIČIUS, R. Įmonių valdymas Europos bendrovių teisės reformos kontekste. *Teisės problemos*, 2003, nr. 4, p. 55- 68.
6. KIRŠIENĖ, J.; TIKNIŪTĖ, A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? *Jurisprudencija*, 2004, nr. 55 (47), p. 31-37.
7. KOST, H.; ZWEIGERT, K. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
8. LAUŽIKAS, E.; MIKELĖNAS, V.; NEKROŠIUS, V. *Civilinio proceso teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2003. I tomas.

9. MIKELĖNAS, V. *Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių teisės klausimai: lyginamoji studija*. Vilnius: Justitia, 1996.
10. MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys*. 1-asis leid. Vilnius: Justitia, 2002.
11. PACEVIČIUS, Ž. Administracijos vadovo atsakomybė už bendrovei padarytą žalą. *Juristas*, 2004, nr. 4, p. 3- 12.
12. SAKALAS, A. *Pramonės įmonių vadyba*. Kaunas, 2000.
13. VAIŠVILA, A. *Teisės teorija*. Vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2000.
14. *A Dictionary of Law*. Edited by Elizabeth Martin A. Oxford: University Press, 2001.
15. *A dictionary of Law*. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 1994.
16. BLAIR, M.; STOUT L. A. A Team Production Theory of Corporate Law. *Virginia Law Review*, 1999, nr. 2.
17. EASTERBROOK, F. H.; FISCHER D. R. *The Economic of Corporate Law*. Cambridge: Harvard University Press, 1999.
18. EISENBERG, M. A. *An Introduction to Agency and Partnership*. 1st edition. New York: The Foundation press, 1987.
19. FOSTER, F. H. D. *Company Law in Comparative Perspective: England and France*. The American Journal of Comparative Law. 2000.
20. HECK, D. *Les formes juridiques de l'entreprise en société en droit Anglo-Américain et en France. Comparaison de leur efficacité économique*. 1998.
21. HOOLEY, R. J. A.; SEALY L. S. *Commercial Law. Text, Cases and Materials*. 3rd edition. London: Lexis Nexis, 2003.
22. HORN, N.; KÖTZ, H.; LESER, H. G. *German Private and Commercial Law: An Introduction*. Oxford: Clarendon Press, 1982.
23. LIEBERMAN, J. K.; SIEDEL, M. L., *Business Law and the Legal Environment*. Harcourt Brace Jovanovich, Publishers, 1998.
24. ROSENBERG, L. *Stellvertretung im Prozess*. Berlin, 1908.
25. НЕВЗГОДИНА, Е. Л. *Представительство по советскому гражданскому праву*. Томск, 1980.
26. НОВИЦКИЙ, И. Б.; ПЕРЕТЕРСКИЙ, И. С. *Римское частное право*. Москва: Юриспруденция, 1999.
27. СЕРГЕЕВ А, П.; ТОЛСТОЙ, Ю. К. *Гражданское право*. Москва, 2002, Том 1.
28. *Советское Гражданское право*. Ленинградб 1971, том 1.

29. ХАЛЯТОВ, С. А. *Представительство в гражданском и арбитражном процессе*. Москва: Издательство Норма, 2002.

Teismų sprendimai:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus miesto valdyba v UAB "Sangreta"*, Nr. 3K-3-383/2000, kat. 45.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje *A. D. G.-K v. S. S.*, Nr. 3K-3-593/2000, kat. 43.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 1 d. nutartis civilinėje byloje *Tauragės rajono valdyba v. V. B., G. B.*, Nr. 3K-3-276/2001, kat. 15.2.2.8.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. kovo 26 d. nutartis civilinėje byloje *H. N. v. M. N. ir kt.*, Nr. 3K-3-361/2001, kat. 22.2.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje *V. P. v. Radviliškio rajono savivaldybė*, Nr. 3K-7-760/2001, kat. 2.11.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Laivitė“ v. G. R.*, Nr. 3K-3-1203/2001, kat. 7.3.1; 21.2.2.1; 21.6; 39.6.3.2.13; 94.2.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje *Varėnos rajono valdyba v. A.T.*, Nr. 3K-3-167/2001, kat. 7.3.2.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2002 m. balandžio 03 d. nutartis, civilinėje byloje *Klaipėdos mokesčių inspekcija v J. M.*, Nr. 3K-3-540/2002, kat. 21.2.2.6.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje *A. K. v. UAB „Interarbo“*, Nr. 3K-3-192/2004, kat. 21.6.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. v P. B.*, Nr. 3K-3-425/2004, kat. 15.2.2.3.; 22.1.; 22.2.; 94.1.; 94.2.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Dirbtinis pluoštas“ v. G. P.*, Nr. 3K-3-480/2004, kat. 18.2; 21.6.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. lapkričio 3 d. nutartis civilinėje byloje *V. N. v. UAB „Autosparnai“*, Nr. 3K-3-592/2004, kat. 15.2.2.8, 45.4.

13. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. balandžio 4 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Coris Vilnius” v. M. M.*, Nr. 3K-3-230/2005, kat. 21.4.2.8; 44.2.4.1; 24.1.

14. Lietuvos Aukščiausio Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. vasario 15 d. nutartis civilinėje byloje *V. S. v. Kooperatinė bendrovė Lietuvos kooperatyvų sąjunga*, Nr. 3K-3-123/2006, kat. 11.9.12; 19.2; 95.3.

Elektroniniai dokumentai:

1. 1986 m. gruodžio 18 d. Europos Bendrijų Tarybos direktyva 86/653/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su savarankiškai dirbančiais prekybos agentais, derinimo [interaktyvus]. OL, 1986, L 382, [Žiūrėta: 2007-03-13]. Prieiga per internetą: <http://www3.lrs.lt/pls/inter1/dokpaieska.showdoc_l?p_id=15499&p_query=68%2F151&p_tr2=2>.

2. *Europos Sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių teisės normų lyginamoji analizė*. Mokslinis tiriamasis darbas [interaktyvus]. 2005, [žiūrėta 2007-03-13], p. 4. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt/lt/strategija/studijos.php>>.

3. *Comparative Study of Corporate Governance codes relevant to the European Union and its member states. On behalf of the European Commission*, [interaktyvus]. 2002, [žiūrėta 2007-03-13], p. 44. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part1_en.pdf>.

SANTRAUKA

Atstovavimas privatiems juridiniams asmenims: teisiniai ir praktiniai aspektai

Straipsnyje yra nagrinėjamas privataus juridinio asmens atstovavimo institutas, aptariami jo teoriniai ir praktiniai aspektai. Daugiausiai dėmesio yra skiriama juridinio asmens sutartinio ir įstatyminio atstovavimo santykiams, taip kaip jie yra apibrėžti Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse.

Darbe aptariamos pagrindinės atstovavimo teorijos, tačiau didesnis dėmesys skiriamas toms, kurių įtaka yra jaučiama Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Taip pat yra apibūdinamos ir atstovavimo instituto užuomazgos, siekiančios romėnų laikus. Trumpai apžvelgiamos juridinio asmens teorijos.

Teisės doktrinoje juridinis asmuo yra laikomas išvestiniu teisės subjektu, kuris civiliniuose teisiniuose santykiuose veikia kaip savarankiškas teisės subjektas, tačiau pats atlikti teisinių veiksmų negali, o jo teisumą realizuoja veiksnius fiziniai asmenys. Tokiu atveju privačiam juridiniam asmeniui paprastai atstovauja fiziniai asmenys, kurie jį valdo. Atsižvelgiant į tokią juridinio asmens specifiką, straipsnyje plačiau analizuojami juridinio asmens valdymo organai, aptariama valdymo struktūra, jų funkcijos veikiant privataus juridinio asmens vardu bei sutartinis atstovavimas.

Nagrinėjamu klausimu yra apžvelgiama Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, pateikiamos teisės doktrinoje vyraujančios nuomonės, bandoma išsamiau išanalizuoti diskutuotinas atstovavimo privatiems juridiniams asmenims pozicijas.

SUMMARY

The agency of private legal persons: theoretical and practical aspects

This thesis analyses the institution of acting on behalf of private legal persons, theoretical and practical aspects are discussed. The attention is mainly concentrated to relations of representation by different forms: representation according to the contract (contractual representation) and acting according to law (ex officio representation), as these are defined in Civil Code of the Republic of Lithuania.

The article discusses the major theories of representation, concentrating on those, influencing Civil Code of the Republic of Lithuania the most. The sources of representation theories in Romanian law are discussed as well. Theoretical stands on legal persons are also discussed shortly.

According to legal doctrine legal person is artificial subject, which operates in legal relationships as separate legal subject, but it is not able to act by itself and it's legal capacity is realized by natural persons. In such case private legal person is represented by natural persons who act on behalf of it. Taking into consideration such specific features of legal person, thesis analyses the governing bodies of legal person, the governing structure, the functions in acting on behalf of private legal person and the contractual representation of private legal person.

The praxis of the Supreme Court of Lithuania is reviewed, the most popular opinions in legal doctrine are pointed out, and the most discussed positions due to acting on behalf of private legal person are analyzed deeper.